

Հայրենագիտական հանդես թիվ 4 / 2015

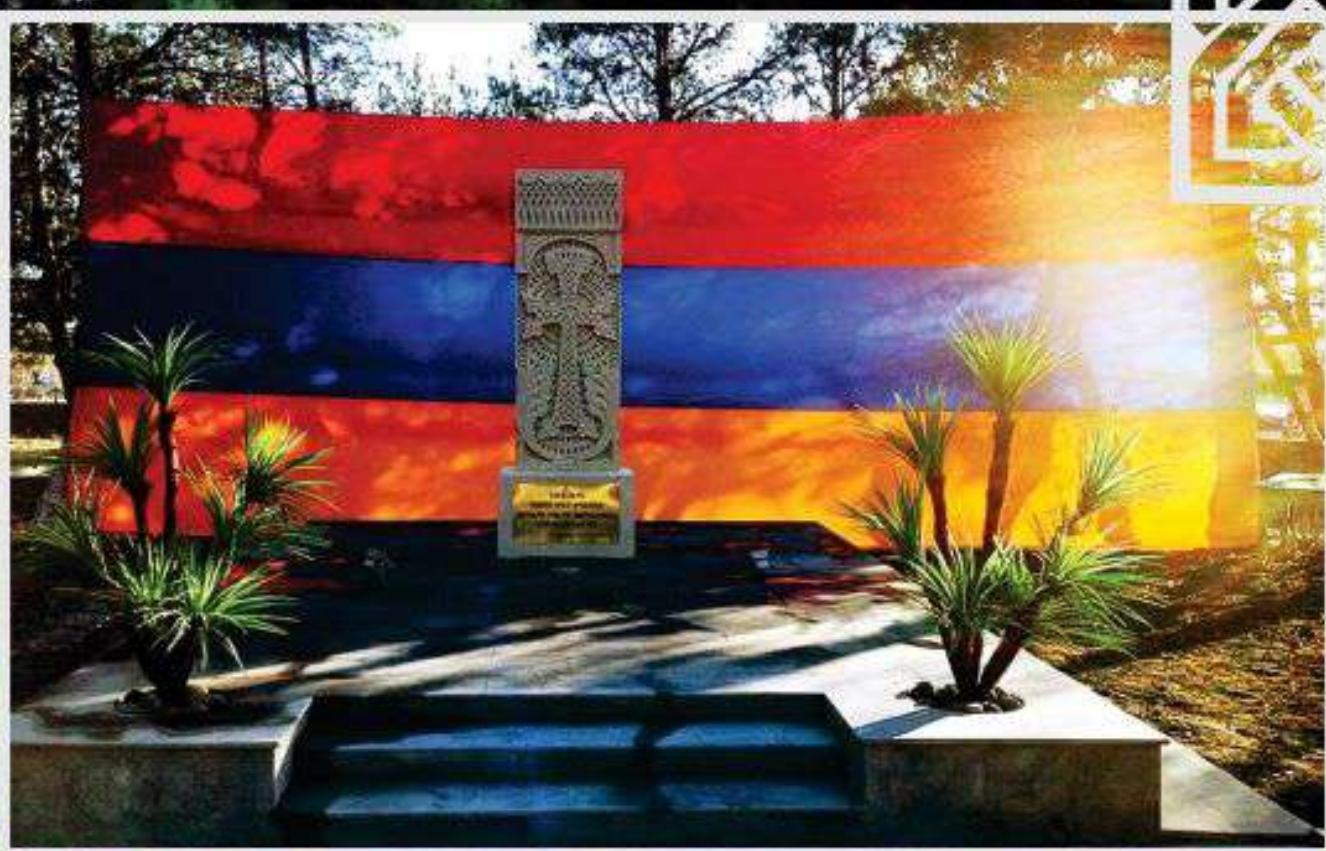
Խաչկավանք Խանդո

Խանդոյից պոկված եւ փոքրիկ ծվեն,
Խանդոն իմ տունն է ու ինձ ապավեն

Հիշում ենք և պահանջում

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՅՈՒՂԻՑ

Լուս տեսավ «Կարոս» հայրենակցական միության «Խաչկա-վանք-Խանդո» հանդեսի հերթական համարը: Ցանկացած գործ, եթե այն կատարվում է նվիրումով և անշահախնդրորեն, ինքնին արդեն մեծագործություն է և արժանի է խրախուսման:

Ուրախությամբ պետք է ասեմ, որ հանդեսի հենց առաջին համարի հրատարակման արձագանքը եղավ շատ դրական՝ մեծ աշխատմություն և հետաքրքրություն առաջ բերելով ոչ միայն գյուղում, այլև հայրենիքից հեռու և նույնիսկ արդեն հայրենի ծննդավայրը մոռացող խանդոցիների շրջանում: Հանդեսը, ըստ իսկամահմբման, միասնության կարևոր ազդակ հանդիսացավ օտար ափերում սփռված խանդոցիների համար: Ցուրաքանչյուր նոր համար նոր ոգևորություն է առաջ բերում խանդոցիների շրջանում, տարեցների մոտ անցյալի վերհուշեր են արթնանում, իսկ երիտասարդները ծանոթանում են գյուղի հետ կապված հայտնի ու անհայտ բազում եզերին: Ըստիանուր առմամբ բոլոր խորագրերն ել մեզ համար շատ հետաքրքիր են, կարծում եմ հաջողությամբ ու պարբերաբար տպագրվելու դեպքում մենք քայլ առ քայլ կկերտենք Խանդոյի տարեգրությունը: Ցանկալի է, որ հանդեսը ունենա նաև մի նոր խորագիր՝ «Խանդոն այսօր», որտեղ ավելի լայնորեն հնարավոր կլինի լուսարանել վերջին տարիներին և ներկայում գյուղում կատարվող պետական և բարեգործական աշխատանքները: Վերջին տասնամյակում դրական տեղաշարժերն ակնառու են՝ զազաֆիկացում, ճանապարհների վերակառուցում և բարեկարգում, հոգևոր, մշակութային, ուսումնական և ադմինիստրատիվ կառույցների վերանորոգում, մանկապարտեզի վերաբացում, էլեկտրաէներգիայի համակարգի հիմնովին վերափոխում և շուրջօրյա էներգիայի մատակարարում, սպորտային և մշակութային միջոցառությունների կազմակերպում և բազում այլ աշխատանքներ: Ահա այս ամենի շնորհիվ է, որ աստիճանաբար բարելավվում է գյուղում ապրող մարդկանց սոցիալ-կենցաղային պայմանները ու զգալիորեն նրանքում արտագաղթի տեմպերը: Այսօր հատուկենտ ընտանիքներ են հեռանում հարազատ ծննդավայրից, փոխարենը կան վերադարձող ընտանիքներ, իսկ հեռացած ընտանիքներից ումանք սկսել են վերանորոգել իրենց լրված բնակարանները:

Նրանց համար, ովքեր տրտնջում են, չեն գնահատում ու չեն կարևորում հանդեսի հրատարակումը, ուզում եմ մի հայտնի ասույթ մեջ բերել. «Իմաստոն մարդն ամեն ինչ պահանջում է իրենից, իսկ չնշին մարդն ամեն ինչ պահանջում է ուրիշներից»: Մեզանից յուրաքանչյուրը օգնություն ցուցաբերած կլինի հանդեսի հրատարակությամբ զբաղվողներին, եթե գոնե որևիցե մեկ հետաքրիր ու արժեքավոր նյութ կամ տեղեկություն տրամադրի:

Վերջում ուզում եմ հայրենիքում և հայրենիքից հեռու ապրող բոլոր խանդոցիներին դիմել կոչով: Սիրելի խանդոցիներ, եկեք ամեն մեկս մեր պարտքն ու պարտականությունը կատարենք մեր զյուղի, ժողովրդի ու զալիք սերունդների առջև, շարունակենք մեր նախնիների լավագույն ավանդույթները, շենացնենք զյուղը, լավ ու մասյուն, հանրօգուտ գործունեությամբ կերտենք մեր ներկան ու ապագան՝ հիշելով հանձարեղ Թումանյանի «Գործն է անմահ, լավ իմացեք» պատգամը:

Աշուտ Սահարյան
Խանդոյի զյուղապետ

Միասին ուժեղ են...

ԽԱՆԴՈՆ ՄԵՐ ԿԹԱՆՔԻ ԱՂԲՅՈՒՐՆ Է

185 տարի առաջ մեր պապերը էրզրումի Խաչկավանք գյուղից եկան ու վերաբնակվեցին Զավախքի Խանդոն բնակատեղիում: Եկան, մաքանեցին ու շենացրին Խանդոն:

Հիմա շատ բան է փոխվել: Փոխվել է գրեթե ամեն ինչ: Կամաց կամաց «Փոքր աշխարհից» դեպի «Մեծ աշխարհ» ենք տեղափոխվում: Մեր դաշտերի ու ձորերի ծաղկավետ ու նեղ արահետներից հասել ենք մեծ քաղաքների բանուկ փողոցները: Սակայն մեր ապրած տարիների ամեն մի օրը լցված է կարոտի հուշերով: Ամեն անգամ, եթք մեզ կանչում են դեպի մեր ծննդավայրը, մեր մեջ ծագում է մի անհազ ցանկություն՝ շրջել մեր գյուղը գրկող ձորերով, քայլել ամենուր, տեսնել այն ամենը, ինչը մեր մեջ արթնացնում է քաղցր հուշեր: Այսօր էլ մեր գյուղի աստղաձոր զիշերների մեջ լսվում է մեր մանկության հերիաքը: Իսկ լուսաբացին մեր գյուղը արթնանում է նիրիից՝ նոր կյանքի լուսից ճմրելով աչքերը, սրելով ականջները կյանքի հերին: Սակայն գյուղի նեղ ու ոլորուն փողոցներում այսօր չկա երբեմնի աշխատմությունը:

Այսպես է էլինում...

Խանդրն մեր սիրտն է, մեր կյանքի աղբյուրը, մեր զորության հաստատուն պատվարը: Այստեղ է կերտվել մեր 185-ամյա պատմությունը:

Հոգիս հրճվում է, երբ տեսնում եմ, որ այսօր Խանդոյում հրաշալի երիտասարդություն է մեծանում, ովքեր համերաշխորեն փորձում են զյուղի առօրյախն նոր շունչ հաղորդել: Նրանք, ովքեր այսօր ապրելով Խանդոյում, բորբոքում են նոր օրերի հուրը: Ուրախալի փաստ է նաև այն, որ Խանդոյում գնալով ավելանում է նորածինների թիվը: Հուսանք, որ նրանք, ովքեր աշխարհով մեկ ցրված՝ կարոտալի աշքերով ու հոգով հետևում են Խանդոյի ամեն մի անցուղարձին, թև ու թիկունք կլինեն զյուղում ապրող խանդոցիններին՝ այսուհետ էլ ավելի հաճախակի իրենց աջակցությունը բերելով Խանդոյի բարօրությանը:

Գյուղից հեռու ապրող սիրելի համազյուղացիններ, գոնե տարին մեկ անգամ այցելեք հայրենի զյուղ, ձեր աշքերով տեսեք մեր զյուղի այսօրը, ձեր ոտքերով չափեք մեր դաշտ ու ձորը և ձեր ականջներով լսեք մեր ձորերում խշշացող ջրերի քաղցր ձայնը: Եկեք ու շնչեք հարազատ զյուղի օդը, ջերմացեք նրա արևից...

Միսակ Թորոսյան

Բոլորոցում է մի նոր սերունդ...

ՀԱՅՈՑ ՄԵԾ ԵՂԵՇԻ 100-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Հույսի խաչքար

Այս տարի լրացավ 1915 թվականին Արևմտյան Հայաստանում թուրքերի կողմից իրականացված ցեղասպանության 100-րդ տարելիցը։ Ապրիլին մեկուկես միլիոն անմեղ զոհերի հիշատակի և խնկարկման արարողություններ տեղի ունեցան աշխարհի տարբեր անկյուններում։ Համայն հայության ձայնը այս անգամ ավելի լսելի դարձավ աշխարհին։ Խանդոյում ևս այս տարվա ապրիլ ամիսը տարբերվում էր նախորդներից։ Գյուղում ապրող երիտասարդները դարձել էին ավելի համախմբված ու կազմակերպված։ Դեռևս անցած աշնանը նրանք որոշել էին իրենց ուժերով Հայոց Մեծ եղեռնի 100-ամյա տարելիցին նվիրված խաչքար տեղադրել հայրենի գյուղի կենտրոնում։ Որոշեցին ու գործի անցան։ Քարաբեկորը, որը բերել էին Հայաստանից, ձմռանը օր օրի հղկվում էր, փորագրվում... Ինչպան մոտենում էր ապրիլ ամիսը, այնքան մեծանում էր պատախանատվության զգացումը. պետք էր հասցնել ... Միգուցե, մեր համագյուղացիներից ումանք էլ թերահավատորեն էին նայում, որ խաչքարը ավարտին կհասցվի։ Նրանց երկմտանքի մեջ էր գցում այն,

որ քանդակագործը շատ երիտասարդ ու անփորձ մի պատանի է։ Սակայն արժանին պետք է մատուցել Երևանի Փ. Թերլեսեղյանի անվան գեղարվեստի պետական քոլեջի ուսանող Սոս Վարդանի Հակոբյանին, որն էլ երիտասարդ համագյուղացիների աջակցությամբ, պատվով ավարտին հասցրեց խաչքարի շակորողի քանդակումը։ Նա այդ ամենը կատարեց մեծ սիրով և անշահինուիր։ Բազուկներդ դալար լինի Տեր-Հակոբենց Սոս...

Այսպես կերտվեց խաչքարը...

Հայոց Մեծ Եղեռնի 100-ամյա տարելիցին նվիրված խաչքար-հուշակոթողը կանգնեցվեց Խանդոյի կենտրոնում գտնվող պուրակում, որտեղ տեղադրված էն Հայրենական Մեծ պատերազմում զոհված խանդոցիների հիշատակը հավերժացնող հուշակոթողն ու Արցախում նահատակված ազատամարտիկ Սովուս Մարտիրոսյանի շիրմաքար-հուշարձանը:

Փառք ու պատիվ մեր երիտասարդ խանդոցիներին, ովքեր զարունը բացվելուն պես ձեռնամուխ եղան պուրակի բարեկարգման աշխատանքներին, որն ավարտեցին կարճ ժամանակում։ Դրանով նրանք մեկ անգամ ևս արտահայտեցին իրենց անսահման սերը հայրենի գյուղի նկատմամբ։ Արդյունքում այսօր մենք ունենք գեղեցիկ ու բարեկարգ պուրակ։

Հուշակոթող-խաչքարի տեղադրելուց հետո, ինքնաբերաբար, այդ տարածքը վերածվեց մի ամբողջական հուշահամալիրի, որը խորհրդանշում է 20-րդ դարում հայ ժողովրդի հետ կապված երեք խոշորագույն իրադարձությունները։ Հայոց Մեծ Եղեռնը, Հայրենական Մեծ պատերազմը և Արցախյան պատերազմը։

Խաչքար-հուշակոթողի բացումը տեղի ունեցավ 2015 թվականի ապրիլի 18-ին։ Նույն օրը նորով փոխարինվեց մի քանի տարի առաջ Խանդոյի վերակառուցված Սուրբ Խաչ եկեղեցու զանգը։ Նոր զանգի օծումով և դպրոցականների հնչեցրած զանգի 100 կոչնակ-դողանջներով էլ ազդարարվեց խաչքար-հուշակոթողի բացման արարողության սկիզբը։

Խաչքարի բացումը...

ՀԱՅԸ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

Հայ վրիժառուները

1921, մարտի 15, Բեռլինում Սողոմոն Թեհերյանը սպանում է Թալեաթ փաշային:

1921, հուլիսի 19, Պոլսում Միսար Թոռլակյանը սպանում է 1918թ. Բարվի հայերի ջարդի կազմակերպիչ՝ Բեհդադ խան Զիվանշիրին:

1921, դեկտեմբերի 6, Հռոմում Արշավիր Շիրակյանը սպանում է Սայիդ Հալիմ փաշային:

1922, ապրիլի 17, Բեռլինում Արամ Երկանյանը և Արշավիր Շիրակյանը սպանում են Բեհա-Էղդին Շարիրին և Զեմալ Ազմիրին:

1922, հուլիսի 25, Թիֆլիսում Դետրու Տեր-Պողոսյանը և Արտաշես Գևորգյանը սպանում են Զեմալ փաշային:

1922, Օգոստոսի 4, Միջին Ասիայում հայ սպա Հակոբ Մելքոնովը սպանում է Էնվեր փաշային:

Արյան կանչը

1935թ. Թուրքիայում բռնկվեց քրդերի ապստամբությունը: Դրա ճնշմանը մասնակցում էր նաև Թուրքիայի առաջին կին օդաչուն՝ Սապիհա հանմ Գյոլը (իրականում հայուհի Խաթուն անունով, որին 4 տարեկան հասակում որդեգրել էր հանրապետության հիմանդիր և առաջին նախագահ Մուսթաֆա Քեմալը): Ամառային այդ օրը Սապիհան պետք է ոմբակոծեր քրդական ապստամբության կենտրոնը՝ Դիարբեքիրը: Դուրս գալով խարսխակայանից՝ նա ուղղություն վերցրեց դեպի նշանակետը, բայց հետո... ինքնաթիրի դեկը կտրուկ թեքեց դեպի իր ծննդավայրը՝ Ուրֆա... ու ոմբակոծեց թուրքական մզկիթը: Լուրը հասցրին նախագահ հորը, որն իր սիրեցյալ դստերը դիմավորեց Աղանայի մոտ գտնվող Ախարձա ռազմակայանում՝ Կիլիկիայի հայկական բանակի երեմսի զորակայանում: Այն հիմա

բուրքերը կոչումեն Բնշիոլիկ: Սևոռուն հայացքով գննելով հաճելիորոն շառագունած ու ոչ մի շփորմոնք չարտահայտող դստեր դեմքին Քեմալի ասաց.

-Դուք, հայերդ, տառապում եք կարուտախսուվ... ու չպետք է բուժվեք այդ հիվանդությունից:

Լեզնդ գորավարի մասին

Հայտնի է, որ Զորավար Անդրանիկին բարձր էին գնահատում և բարեկամություն ունեին այլ հայություններում, ու թշնամիները, ովքեր բազում լեզենդներ են հյուսել նրա մասին:

... 1934թ. Օգոստոսն էր: Այդ օրերին նախագահ Մուստաֆա Քեմալի հրավերով Թուրքիայում էին գտնվում մեծ թվով այլազգի լեզվաբանգիտնականներ: Նրանց հետ միասին աշխատում էր նաև Քեմալի քարտուղարը՝ բուլղարահայ գիտնական Հակոբ Մարթայանը: 1916-ից նա Քեմալի օգնականն ու խորհրդատուն էր: Այդ կապը մի քանի տարի ընդհատվել էր, իսկ 1932-ին նորից շարունակվել: Մարթայանը ծառայություն էր մատուցել թուրքական սահմանադրությունն ստեղծելու, հանրապետական կարգը կատարելագործելու, արարատառ այրութենը լատինատառ դարձնելու գործում: Նա է Թուրքիայում մտցրել ազգանունները՝ Քեմալին կոչելով Աթաթուր (թուրքերի հայր)... Վերջինս էլ Մարթայանին կոչել է Դիլաչար (լեզու բացող):

Անդրանիկի մահվան լուրն անթարույց հրճվանքով ընդունվեց Թուրքիայում: Շատերը գիտեին, որ Քեմալը բարձր էր գնահատում Զորավարին: Այդ են վկայում Քեմալի մտերիմսերը, անձնական վարորդը՝ հայազգի Կարոն: Գիտեր նաև Դիլաչարը:

Օգոստոսի 31... Աշխատանքից հետո խնջույքի հրավիրված լեզվաբաններին էր փոխանցվել տանտերերի ուրախությունը: Կերուխումի թեժ պահին Քեմալն առաջարկում է. «Թող հրավիրվածներից յուրաքանչյուրը մի երգ կատարի... հյուրերը կարող են իրենց մայրենի լեզվով երգել»: Մեղմ ժպիտը դեմքին, Քեմալը լսեց շատերին՝ հույնին, հրեային, գերմանացուն...

Հատկապես գերմանացու երգը իր մարտական թափով անշափի դուր եկավ իրեն: Ու հանկարծ Քեմալը շրջվում է դեպի իր քարտուղարը.

- Դիլաչար Էֆենդի, մի բան էլ դու երգիր...

Բոլորը շրջվում են դեպի Դիլաչարն ու սպասում. «Ի՞նչ լեզվով է երգելու Բուլղարիայում ծնված, օտար համալսարաններում կրթություն ստացած, քաներկու լեզվի գիտակ, տարիներ շարունակ Քեմալի մոտ ծառայության մեջ գտնվող հայազգի Դիլաչարը... »: Դե, իհարկե, թուրքերեն: Այդ են վկայում ներկաներից շատերի քննանքով լի ժամաները, այդ է վկայում Քեմալի տեղակալ Իսմեր Ինենյուի ինքնազոհ դեմքը...

Դիլաչարը մի պահ բարձրացնում է հայցը, նայում եյուրերին... փակում աչքերը... ու լսվում է ինքնաբուխ երգ.

**Իրեն արծիվ սավառնում ես լեռ ու ժայռ,
Թնդացնում ես երկինք, երկիր տեևական,
Սուրբ անունդ պիտի հիշվի դարեդար,
Հայոց լերինք քեզ ապաստան, Անդրանիկ:**

Ներկաները սարսափով ու կատաղությամբ են նայում Դիլաչարին: Երգի հակաթուրքական բնույթը շատերին է հայտնի: Տեղում անհանգիստ շարժումներ է անում Իսմեր Ինենյուն՝ ցանկանալով տեղից բարձրանալ (երեսի զինվորներ կանչելու և Դիլաչարին պատժելու համար. չէ որ Անդրանիկի անունը թուրքիայում տալլը մահացու հանցանք էր): Ինենյուն նայում է Քեմալին... Վերջինս դանդաղ ոտքի է ելում, ձեռքի շարժումով կանգնեցնում Ինենյուին և մտագրադ սկսում է զննել մի ինչ-որ անորոշ կետ՝ հատակի վրա: Իսկ երգը շարունակվում էր.

**Երակներիդ ազնիվ քաջի արյունը
Չի ցամաքի մինչ հավիտյան, Անդրանիկ...**

Երգն ավարտվեց: Տիրեց քար լուություն: Ու այդ լուության մեջ լրսվեց Քեմալի հատուկ ձայնը.

- Անդրանիկը մեր կատաղի թշնամին էր: Նրա սրից հազարավոր թուրքեր ընկան: Այդպիսի հերոս հայերն անցյալում չեն ունեցել, ներկայումս չկա, ապագայում չի սպասվում: Դուք, հայերդ, ճիշտ եք վարդում՝ հիշելով ու պատվելով ձեր հերոսներին... Բայց այս անզամ նրանք պարտվեցին և մենք հաղթեցինք: Դիլաչար Էֆենդի, դու ել շատ լավ երգեցիր մեր թշնամուն գովերգող երգը... բայց սա լինի վերջին անգամը...

Անդրանիկի մահվանից քառասուն տարի հետո Անկարայի համալսարանի պատվավոր պրոֆեսոր Դիլաչարը իր ընտիր հայերենով Զորագարի լեզնդը կպատմի Հայ գիտնականին, ավելացնելով՝

-Երգի պահին ամենեին էլ չէի մտածում հետևանքների մասին...

Երևի հայրենաբաղձություն կոչվող հայկական այդ սքանչելի «հիվանդությունն» է պատճառը, որ օտարության մեջ գտնվող հայր վՃռական պահին Հայրենիքի համար անում է անհրաժեշտը՝ առանց հետևանքների մասին մտածելու...

Նյութերը հավաքեց՝ Գոռ Մանասյանը

Սպիտակ Ճիավորը

Նա տեսավ գաղթը, եղեռնը տեսավ,
Տեսավ սարսուց, տեսավ վերապրեց.
Տեսավ հայ ազգը տեղահան եղած,
Իր ողջ եռթյամբ վրեժով վառվեց
Ու երակներում արյունը եռաց:
Եկ թվաց մի պահ օտար անհատնում ձամփերի վրա,
Մեռնող մանշուկը ուժն իրեն տվեց,
Որդու կորուստը սպացող մայրը,
Կոկիծը հոգու, բույնն ատելության,
Կոտակեց իրեն, որ վրեժ լուծի հանոն հայ ազգի:
Ի սեր այն մեռնող միեւնձար մանկան...
Բոկ հայ գուղացին, ուր որ բողել էր,
Իր սուրբ ծխանը, արոր գորքանը անարգ օտարին,
Իր քաջին տվեց պատվի զգացում,
Որ սրով խոսի ու դահճին ասի, կա և հատուցում
Էլ ո՞նց դիմանար, ամոքանը էր մեծ,
Դարերից եկած հայ ազգի համար,
Ու բոլոր-բոլորն եկավ, գումարվեց.
Ասելություն, վրեժ, խելք, ոժ ու հանձար,
Անգամ Դավիթը գաղտնի հայտնվեց
Ու փարվեց քաջին, որույն մի սիրով,
Եկ լուս շշնչաց. «Ահա քեզ իմ ձին՝
Քուոկիկ Զալալին, և սուրն իմ ահա,

Թալեաթին ասա, Դավիթը դեռ կա,
Օրերից մի օր նա նորից կցա:
Կցա, չի բողնի Սասիսը գերված,
Հայոց երկիրն այդպես ավերված»...

Ու եկան, եկան քաջերը հայոց,
Եվ ամեն մեկը իր հոգու լավը,
Փառքն ու համբավը քողեց իր քաջին,
Բոկ Կումրտասը իր ոյութիւն ձայնով
Անտոնինին երգեց նրա ականջին:
Բազում պատկերներ՝ մահ, արյուն, ավեր
Եկան, տեղ գտան մի մեծ հոգու մեջ,
Որպես հուր անշեղ ելավ նա կանգնեց,
Իր հեթանոս Վահագնի նման:
«Ե-հե յ, հայ քաջեր, արյուն է հոսում
Հայոց աշխարհով, միացեր քաջեր
Դատիվը նախնյաց, պատիվը և մեր
Սրով պաշտպանենք»:
Ու նետվեց մարտի:
Նա նետվեց մարտի, որ ապացուցի՝
Իր փոքրիկ խումբն էլ արժի մեծ բանակ,
Ուր կա Անդրանիկ, կա և հաղթանակ:
Ծիրացը պահին քերուշ զեփյուռը
Մազերն էր փուլ խոհուն ճակատին,
Բոկ ձեռքում ճոճկող անհանգիստ սուրը
Խոսում էր անհուն վրեժի մասին:
Սասիսի կողրով անցնելիս, մի պահ
Յած իջավ ձիուց, հողը համբուրեց
Տեսավ միզապատ կատարը նրա,
Առաջին անգամ կյանքում արտասվեց:
-Կոիվ ենք գնում հայութեներ իմ քաջ,
Քար լուրջան մեջ ձայնը որոտաց,
Կոիվ ենք գնում, ոչ թէ ուրիշի հողերը խլենք,
Երկիրն ավերենք,
Այլ խլված, անարգված
Հողերը հայոց, եւ առնենք նորից:

Թշնամու ձեռորվ քար ու քանդ եղած
 Օջախն հայկական ծխացնենք նորից:
 Դէ քաջ բազեներ, առաջ, բազեներ...
 Օսման բանակում խլրտում ընկավ,
 Խուճապ, վայնասուն ու փախուստ-փախուստ.
 Ուս հայազգի շանթել էր արագ,
 Բնչպես մրրիկի մի տեղատարափ,
 Քշում-տանում է իր ճանապարհից.
 Կեղու ու մուր խառնած իր առաջ:
 Այդպես ստացվեց հարվածն առաջին,
 Որը մեծ փառք ու պատիկ բերեց
 Հայոց աշխարհի Անդրանիկ քաջին:

15.04.1965թ.
 Հովհաննես Նուրիջանյան

Աղոթքս առ Աստված

Երիք, Տեք, և դու, կույս Մարիամ,
 Գրեժի կանչող աղոթքիս համար,
 Լուգակ ցեղը որերորդ անգամ
 Ռոպեն վարեյանից բաժանեց զատ-զատ,
 Ստիպեց ազգիս լինել ցիրուցան, բնույթը, անտեր,
 Օրբացած հայ մանկանը Ղուրանով կրթեց,
 Դողանջող զանգերի ձայնն էլ թլպատեց,
 Մրսականչ նամազի կաղկանձը լսվեց,
 Մայրերին հայոց բրատեց, կախեց,
 Ծրտեղ մի հայ կար՝ քարակոծ արեց:
 Ենգամիտ թշնամին դաժան ու բիրու,
 Զափառ կյանքի մատնեց հայոց իմ ազգին,
 Եվ եկավ պահը տեղ դատաստանի,
 Համբուրյան բողը դես նետվեց անդին,
 Եշը Թաղեարի փոյկեց մայթեզրին,

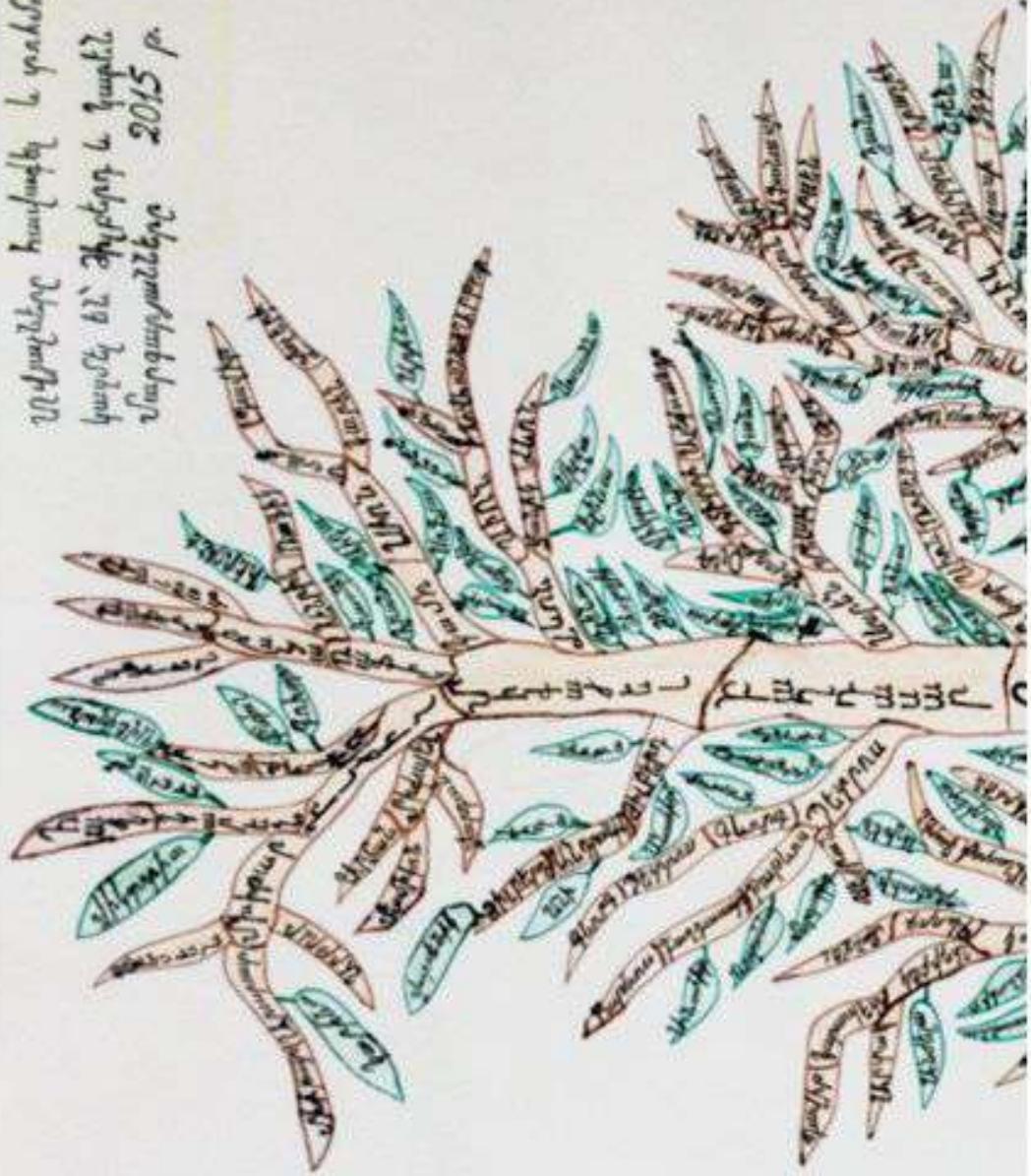
Թախից գազանի սև արյուն հորդեց,
Դաբունի զիտունների ատյանը որոշեց
Ըոր՝ վրեժն առել է հայոց քաջորդին,
Սուսմ են՝ սուր վերցնողը սրից կը կընկնի:
Երբին մի ձայն հուշեց ատյանին.
«Ի՞նչին արժանի էր, ոստին ստացավ»,
Ազգունքից հայոց դարն էլ քարացավ,
Մաստոն արարդ ոմանք հասկացան,
Շնազայլերն անգամ լոեցին անձայն,
Ավա դ, ոմանք էլ քար արձան դարձան,
Հառապանքին հայոց չկար պատասխան:
Ողոքն էր լոկ հույսը իմ ազգի ի սեր փրկության,
Թակների մեջ այն գեհենական,
Ինչին հաջորդել են տեսիլքներ մահվան:
Երի՛ ք, Տե՛ ք, ոչ մեղայական աղոքիս համար...
Երբերին հայոց չկար բալասան,
Մրցունքից հայոց լճեր գոյացան,
Դաբունի զիտունը ինքնին էլ քարացած,
Դարձել էր քազալու, քարաժայո արձան,
Դսկ ներկա սերունդը հայոց իմ ազգի, եղել է ոսրի՝
Առնամիք դարձել, ոլզում է ցրել արհամիրքը դարի:

Վարդ Դանիելյան

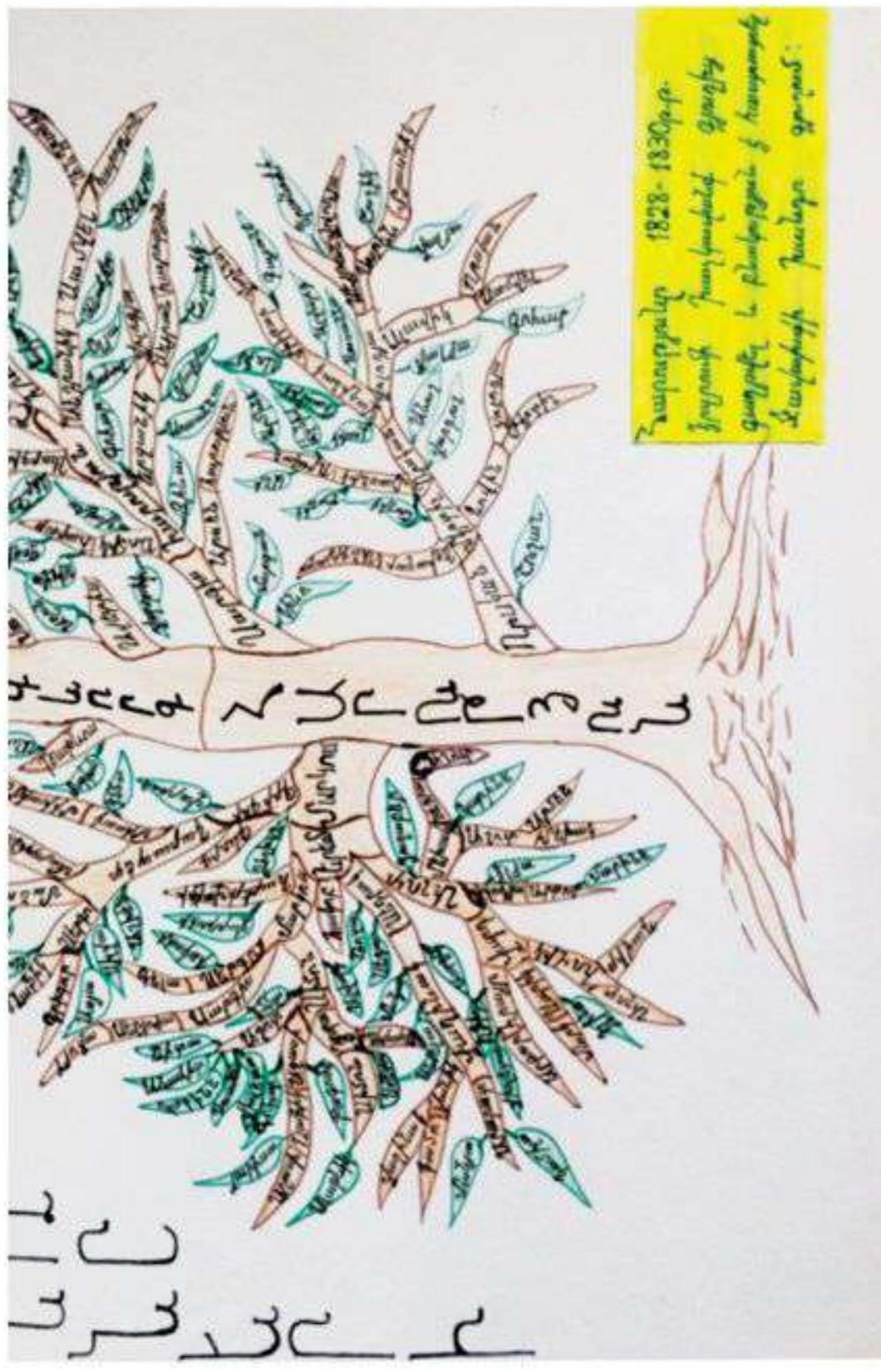
Բանաստեղծության վերամշակումը հեղինակի թոյլտվությունը
կատարել է Մեղրակ Խաչատրյանը:

ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԻ ՏԱՀՄԱՐԸ

Աղքանձուկի հայոցի լորես տառ
կազմվել է ՀԿ Քարեգության կողմէ,
սարգաւորական 22էու 2015 թ.

ՏԱՀՄԱՐԸ
ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՐ ՀԱՅ

ԽԱՆԴԻՅԻ ԿՈԼՎԱՐՁՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

ՄԵԼԻՔՅԱՆ ՄԱՆՈՒԿ ՄՈՎՍԵՍԻ

1924-2001

Այն բաժինը, որը վերաբերվում է «Խանդիյի կոլտնտեսության նախագահները» խորագրին, որտեղ նյութեր են տեղադրվում տվյալ ժամանակաշրջանի նախագահի մասին, որոշ դեպքերում մանրամասնել նրանց աշխատանքային գործունեությունը՝ կնշանակեր զրել մի ստվարածավալ ակնարկ-հուշապատում, որոշ դեպքերում էլ չենք կարող շրջանցել այն: Ահավասիկ այն վերաբերվում է նաև Մանուկ Մովսեսի Մելիքյանին:

Հերթական անգամ, երբ հարկ համարվեց նյութ նախապատրաստել վերը նշված խորագրի համար, կանգնեցի երկրնտրանքի առաջ՝ «զրել, թե չզրել», քանի որ շարադրելիք նյութը վերաբերվում էր մի մարդու, որին հանդիպել էի բազմից, անկախ ինձանից դարձել նրա ընտանիքի անդամներից մեկը: Հեռու մնալով կողմանակալությունից, այնուամենայնիվ, փորձեցի շարադրել պատմությունը մի այրի, որը իր ապրած կյանքով, մարդկային վերաբերմունքով, ուսյալ ընտանիքով սեր ու հարգանք է վայելել ոչ միայն զյուղում, այլև՝ ողջ տարածաշրջանում:

Ծնվել է 1924 թվականին Մովսես և Հոհիսիսիմ (Հոլո) Մելիքյանների բազմանդամ ընտանիքում: 1932 թվականին ընդունվել և 1940 թվականին էքստեռն կերպով ավարտել է գյուղի միջնակարգ դպրոցը, զերազանց գնահատականներով: Շարունակել ուսումը չի հաջողվել մի կողմից՝ ընտանեական պայմանները, մյուս կողմից՝ 1941 թվականին սկսված Հայրենական Մեծ պատերազմը խանգարում են նրա երազների իրականացմանը: 16-ամյա պատանի շրջանավարտը ստիպված, ծնողներին օգնելու նպատակով աշխատանքի է անցնում զյուղի կոլտնտեսությունում: 1943 թվականի վերջին 19-ամյա Մանուկը ամուսնանում է իր սիրած աղջկա՝ Աստղիկ Հաբեթի Գրիգորյանի հետ: 1944 թվականին գորակոշվում է զինծառայության ՍՍՀՄ

անվտանգության գորքերի կազմում մասնակցել է Հունգարիայի, Չեխոսլովակիայի ազատազրման մարտերին: Ցուցաբերած արիության, խիզախության և բանիմացության համար ստացել է ավագ սերժանտի կոչում և պարզեատրվել կառավարական պարզեներով, մեղալներով ու գովասանազրերով: 1946 թվականին գորացրվել է: 1949 թվականին ընտանիքով տեղափոխվել է Բորժոմի, աշխատել է ապակե տարաների գործարանի ձուլման արտադրամասում՝ որպես բանվոր, որոշ ժամանակ անց նշանակվել է տեղամասի վարպետ, այնուհետև արտադրամասի պետ: Գործարանի ղեկավարությունը, հաշվի առնելով Սանուկ Մելիքյանի կազմակերպչական ունակություններն ու սերը ուսման նկատմամբ, նրան առաջարկում է մեկնել սովորելու: 1951 թվականի նոյեմբերին գործուղումով մեկնում է Երևան, ընդունվում գյուղինստիտուտի նորաստեղծ կոլտնտեսությունների համար նախատեսված 6-ամսյա հաշվապահական բաժինը, այն ավարտում է 1952 թվականի ապրիլ ամսին: Վերադառնալով Բորժոմի նշանակվում է Բակուրիանի շրջանի Նիդարբ գյուղի կոլտնտեսության գլխավոր հաշվապահ, որտեղ աշխատել է ընդամենը երեք ամիս: Այնուհետև Ախալքալաքի շրջկոմի կողմից հրավիրվում է աշխատելու իր հայրենի գյուղում, սկզբում երկրորդ, ապա առաջին հաշվապահի պաշտոններում: Աշխատանքին գուգրնեաց հինգ տարի անընդմեջ մասնակցել է շրջանում կազմակերպված ավագ հաշվապահների համար նախատեսված վերապատրաստման դասընթացներին: Շրջկոմը մի նոր որոշումով 1957 թվականին Սանուկ Մելիքյանին տեղափոխում է Բարալեթի միացյալ գյուղական սպառողական առևտրական բաժին՝ որպես գլխավոր հաշվապահ:

Նոր աշխատավայրում զգալով իր մասնագիտական գիտելիքների ոչ բավարար լինելը՝ 1958 թվականին Սանուկը ընդունվում է Երևանի գյուղինստիտուտի Էկոնոմիկայի և ազրոնոմիայի ֆակուլտետի հեռակա բաժին, ավարտում է 1967 թվականին: Չրավարարվելով ձեռքբերածով՝ 1969 թվականին ուսումը շարունակում է Սոսկվայում ընդունվելով միութենական կոռպերատիվ ինստիտուտի Էկոնոմիկայի և առևտրի բաժինը, այն ավարտում է 1974 թվականին՝ գերազանց գնահատականներով:

Այս ընթացքում փոխվում է Սանուկ Մելիքյանի աշխատանքային

բնագավառը. նրա բազմակողմանի զարգացած և հմտ կազմակերպիչ լինելը չի վրիպում շրջանային վերադաս դեկավարության ուշադրությունից: 1965 թվականին նրան առաջարկվում է դեկավարել հայրենի գյուղի կոլտնտեսությունը, որտեղ նա աշխատել է մինչև 1970 թվականի հուլիս ամփար:

Մանուկ Մովսեսովիչի նախագահության տարիներին արմատապես փոխվել է գյուղի սոցիալ-տնտեսական վիճակը, ավարտին է հասցվել Էխտիլա-Խանդո-Վարեան խմելու ջրի ջրագիծը, ավելին՝ տվյալ ժամանակվա հնարավորության սահմաններում կառուցվել է նաև ոռոգման ջրացանց, որը հնարավորություն է տվել ոռոգելի դարձնելու չոր ու ցամաք հողատարածքները: Խանդոն շրջանում առաջին գյուղերից մեկն էր, որտեղ կառուցվեց 1941–1945 թթ Հայրենական Մեծ պատերազմում զոհված համագյուղացիների հիշատակը հավերժացնող հուշակորող, որի հեղինակն էր ինքնուս քանդակագործ, մեր համագյուղացի Մերյուժան Հովհաննի Դեմուրյանը:

Պոլվարչության նախագահի պրատուն մտքի արդյունքում կառուցվում է տիպային երկիարկանի դպրոց, սպորտդահիմքի և կաթսայտան հետ միասին: Կոլտնտեսության անասունների ամառային արոտավայրում (Յայլայում), որը գտնվում է Շայնապատ լեռան ստորոտում, Տապածդղուրի լճի հարեւանությամբ, կառուցվում են հարմարավետ կացարաններ հովիժների, կթվորուիիների համար՝ բարելավելով նրանց կենցաղային պայմանները: Իսկ անասնագումբերի կառուցումը պարզապես հրաշք է թվացել: Տնտեսության բոլոն վերելքն ու զարգացումը, գյուղմթերքների հավելյալ արտադրությունը անասնաբուծության բնագավառում ձեռք բերած մեծ հաջողությունների շնորհիվ ոչ միայն կատարվել, այլև գերակատարվել են պետական պլանային առաջադրանքները: Ինչն էլ ժամանակին գնահատվել է Վրացական ՍՍՀ գյուղնախարարության կողմից: Որի համար էլ գյուղի կոլտնտեսությունն արժանացել է միութենական

Կոլվարչության նախագահի պրատուն մտքի արդյունքում կառուցվում է տիպային երկիարկանի դպրոց, սպորտդահիմքի և կաթսայտան հետ միասին: Կոլտնտեսության անասունների ամառային արոտավայրում (Յայլայում), որը գտնվում է Շայնապատ լեռան ստորոտում, Տապածդղուրի լճի հարեւանությամբ, կառուցվում են հարմարավետ կացարաններ հովիժների, կթվորուիիների համար՝ բարելավելով նրանց կենցաղային պայմանները: Իսկ անասնագումբերի կառուցումը պարզապես հրաշք է թվացել: Տնտեսության բոլոն վերելքն ու զարգացումը, գյուղմթերքների հավելյալ արտադրությունը անասնաբուծության բնագավառում ձեռք բերած մեծ հաջողությունների շնորհիվ ոչ միայն կատարվել, այլև գերակատարվել են պետական պլանային առաջադրանքները: Ինչն էլ ժամանակին գնահատվել է Վրացական ՍՍՀ գյուղնախարարության կողմից: Որի համար էլ գյուղի կոլտնտեսությունն արժանացել է միութենական

փոխանցիկ կարմիր դրոշի և դրամական խրախուսանքի:

Մ. Մելիքյանը մասնակցել է Մոսկվայում կազմակերպված ամենամյա ժողովրդական տնտեսության նվաճումների ցուցահանդեսին: 1968–1970 թվականներին կոլվարչության նախագահը արժանացել է ՍՍՀՄ ժողովներության նվաճումների ցուցահանդեսի մեդալների, 1969 թվականին մասնակցելով ՍՍՀՄ համամիութենական Յ-րդ կոլտնտեսային համագումարին պարզեատրվել է բրոնզե մեդալով:

1970 թվականին շրջկոմը, բարձր գնահատելով Մանուկ Մելիքյանի կազմակերպչական ջիղն ու եռանդը, նրան 1970 թ. հունիսին տեղափոխում է նորաստեղծ Կաջոյի միացյալ խոշորացված խորհունտեսություն՝ որպես տնօրեն, որտեղ աշխատել է մինչև 1973 թվականը: Լինելով ավանդապահ անձնավորություն և ընտանիքի լավ հայր՝ նա չէր կարող անտարբեր մնալ իր զավակների ճակատագրերի նկատմամբ, որոնք սովորում էին Երևանի տարբեր բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում:

Հաշվի առնելով ընտանեական պայմանների առկա իրավիճակը՝ հոգատար ծնողը 1973 թվականին, քողնում է զբաղեցրած պաշտոնը և տեղափոխվում է Հայաստան: 1974 թվականին մայր հայրենիքում հիսունամյա գյուղատնտեսք աշխատանքի է անցնում Եղվարդի շերմոցային տնտեսությունում՝ վարելով պատասխանատու պաշտոններ, այնուհետև աշխատել է տարբեր հիմնարկ-ձեռնարկություններում, հետագայում առողջական խնդիրների պատճառով քողնում է աշխատանքային գործունեությունը և 1987 թվականին անցնում է կենսաթոշակի: Մահացել է 2001 թվականին 77 տարեկան հասակում:

Նկատի ունենալով, որ հետայսում հանդեսում տպագրվելու է նաև զյուղի ուսյալ ընտանիքների մասին հոդվածաշար «Խանդոյի ուսյալ ընտանիքները» խորագրի ներքո, ուստի նպատակահարմար համարեցինք ներկայացնելու նրա գերդաստանի պատմությունը:

Լինելով ուսումնատենչ անձնավորություն՝ սերն ուսման նկատմամբ հետագայում փոխանցել է իր զավակներին, այնուհետև քոռներին ու ծոռներին, հազվագյուտ ընտանիքներից մեկն է Զավախիքի տարածաշրջանում, որի բոլոր ժառանգները ստացել են բարձրագույն կրթություն: Ավելին՝ քոռներից Կարենն ու Գայանեն բժշկական գիտությունների թեկնածու են: Նրանց մայրը՝ Լիդա Արշակի Սահակյանը, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր է,

վնելով քիսիկոս գիտնական՝ զբաղվել է նաև մանկավարժությամբ, իեղինակ է բազում դասազրբերի և շտեմարանների, որոնք նախատեսված են միջնակարգ և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների համար, ինչն էլ գնահատվել է հավուր պատշաճի՝ արժանանալով ակադեմիկոսի, Հայաստանի Հանրապետության վաստակավոր մանկավարժի կոչման:

Ամուսինը Ռոբերտ (Ռուբիկ) Մանուկի Մելիքյանը, ավարտել է զյուղինստիտուտի մեխանիկական ֆակուլտետի ավտոտրանսպորտի բաժինը, աշխատել է տարբեր հիմնարկ-ձեռնարկություններում տեղամասի վարիչից հասնելով տնօրենի պաշտոնին: Իսկ նրանց երեք թոռները, շարունակելով իրենց գերդաստանի նահապետի նպատակների իրագործումը, սովորում են առաջինը Երևանի Հերացու անվան բժշկական համալսարանի երրորդ կուրսում, գերազանց առաջադիմությամբ, երկրորդը՝ Լոնդոնի Օքսֆորդի համալսարանում, երրորդը՝ Մուկուպի Սեցենովի անվան բժշկական համալսարանում:

Կոլվարչության նիստի ժամանակ...

Եկրորդ որդին՝ Էդուարդ Մանուկի Մելիքյանը, Հայաստանի Հանրապետության Կուտայքի մարզի Հրազդան քաղաքի կենտրոնական հիմանդրանոցի վիրաբուժության բաժնի վարիչն է: Նա սովորել է Երևանի բժշկական ինստիտուտում, այնուհետև ավարտել է Խաբարովսկի բժշկական ինստիտուտի ինտերնատուրայի ընդհանուր վիրաբուժության բաժինը: Կինը՝ Գոհար Դոնիկի Մելքոնյանը, մանկաբույժ է, երկու որդիները՝ Մանուկն ու Վահեն, բարձրագույն ավարտ են:

Երրորդ որդին՝ Սուրեն (Սովուս) Մանուկի Մելիքյանը, ավարտելով Երևանի պետական համալսարանի Երկրաբանական ֆակուլտետը, գործուղումով մեկնել է Խաբարովսկի Երկրամաս, երկու տարի աշխատելով հեռավոր Սիբիրում՝ վերադարձել է Երևան և աշխատանքի անցել Երկրաբանական գիտահետազոտական ինստիտուտում, այնուհետև տեղափոխվել է այլ աշխատանքի: Կինը՝ Գոհար Մերգոյի Աբրահամյանը, նույնպես բարձրագույնավարտ է, այժմ էլ դասախոսում է Երևանի Խ. Արովյանի անվան մանկավարժական համալսարանում, որտեղ ժամանակին սովորել է ինքը: Դասախոսական աշխատանքին գուգրներաց զբաղվել է նաև գիտական գործունեությամբ, ինչի համար էլ ստացել է դոցենտի կոչում: Նրանցից սերված ժառանգները՝ Աստղիկը, Լուսինեն, Սամվելը, գերազանց գնահատականներով ավարտել են բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները և աշխատում են իրենց կողմից նախընտրած մասնագիտությամբ:

Չորրորդ որդին՝ Մասիս Մանուկի Մելիքյանն ու կինը՝ Աշխեն Եղիշի Պողոսյանը, ավարտել են Երևանի բժշկական ինստիտուտը, հավատարիմ մասնակի հիպոկրատյան Երդմանը՝ մինչև օրս էլ աշխատում են իրենց նախընտրած մասնագիտությամբ: Ամուսինը՝ Արարատի մարզի Մասիսի տարածաշրջանի դատաքաղաքական ծառայության գլխավոր փորձագետ բժիշկն է, միաժամանակ պաշտոնավարում է քաղաքի պոլիկլինիկայում՝ որպես գլխավոր բժիշկ: Կինը աշխատում է Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության բուժվարչության պոլիկլինիկայում: Բժիշկ ծնողներից սերված ժառանգները՝ Էմանուելն ու Նելլին, չեն հետևել իրենց ծնողներին և ընտրելով այլ ուղղություն, ավարտելով բարձրագույնը՝ աշխատում են Գերմանիայում, իրենց մասնագիտությամբ:

Դուստրը՝ Զամիրա Մանուկի Մելիքյանը, ավարտելով Երևանի բժշկական ինստիտուտի դեղագործական բաժինը, գործուղվել է Եղվարդի շրջան, որտեղ աշխատել է երկու տարի՝ կրտսեր դեղագործից հասնելով դեղատան վարիչի պաշտոնին։ Հետագայում նույն հաստիքով աշխատել է Հայաստանի Հանրապետության «Կարմիր խաչ» կազմակերպության հիվանդանոցի դեղատանը, մինչև օրս է աշխատում է իր մասնագիտությամբ Երևանի «Չտապօգնությանը» կից դեղատանը։ Ամուսինը՝ Արմեն Ռոբերտի Բաբայանը դասախոսում է ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի Ազգային Համալսարանում, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու է, ունի դրցենտի կոչում։ Ուստի ու դուստրը բարձրագույնավարտ էն։

Ընդհանրացնելով Մանուկ Մովսեսովիչի աշխատանքային գործունեությունն ու նրա գերդաստանի պատմությունը՝ կարող ենք միանշանակ եզրակացնել. այն, իրոք որ Մանուկ Մովսեսի Մելիքյանի գերդաստանը Զավախիրի կրթված ընտանիքներից է։ Ութ քիչշկ և ինը տարբեր մասնագիտությամբ բարձրագույն կրթություն ստացած որդիներով, թոռներով, ծոռներով հայտնի այս գերդաստանը մի եզակի համաստեղություն է Զավախիրի երկնակամարում։

Մելիքակ Խաչատրյան

ՀԱԿՈՅԵԱՆ ՄՅԱՍՆԻԿ ՎԱՐԴԱՆԻ

Խոսք ասել մարդու մասին, ներկայացնել նրա կենսագրությունն ու վերլուծել աշխատանքային գործունեությունը բարդ, դրժվարին և պատասխանատու աշխատանք է, թեկուզ այն պատճառով, որ ինչ էլ գրես տվյալ անձի մասին, հանրությունը միանշանակ չի ընդունելու:

Իսկ երբ տվյալ անձն է ներկայացնում ինքն իրեն, գնահատում իր աշխատանքային գործունեությունը, հետաքրքիր, ինչու չէ՝ նաև ուսանելի է: Ելնելով վերը նշվածից, փորձ արեցինք շարադրվելիք նյութը ներկայացնել ինչպես որ շարադրել է ինքը, իր իսկ աշխատանքային գործունեության մասին: Գնահատականը թողնելով ընթերցողի և ժամանակակիցների հայեցողությանը:

Ստորև ներկայացնում ենք Մյասնիկ Վարդանի Հակոբյանի կենսագրությունն ու աշխատանքային գործունեությունն իր իսկ մեկնաբանությամբ:

Մյասնիկ Հակոբյանը ծնվել է 1935 թվականին Վարդան և Թագուհի Հակոբյանների բազմանդամ ընտանիքում: 1952 թվականին ավարտել է Խանդովի ուժամիա դպրոցը, իսկ միջնակարգ կրթությունը գերազանց գնահատականներով ավարտել է 1955 թվականին Ալաստան գյուղում: Նույն թվականին զորակոչվել է խորհրդային բանակ, զինվորական ծառայությունն անցել է Ռուկրախնայում՝ Օդեսայի օկրուգային զինված օդադեսանտային ուժերում: Ծառյության ընթացքում սովորել է նույն տարածաշրջանի Կոտովսկ քաղաքի ավիացիոն ուսումնարանում, որն ավարտել է 1956 թվականին՝ ստանալով ավագ մեխանիկի մասնագիտություն: Այնուհետև, ծառայությունը շարունակել է Չուկոտկայի ավիացիոն հաստոկ նշանակության գնդում:

Գերազանց ծառայության համար օկրուզի հրամանատարության կողմից արժանացել է բազում գովասանագրերի, իսկ ծնողները ստացել են շնորհակալագրեր որդու լավ ծառայության համար:

Զինվորական ծառայությունն ավարտել է 1959 թվականին և, վերադառնալով հայրենի գյուղ, անմիջապես աշխատանքի է անցել հարազատ կոլտնտեսությունում: 1959-61 թվականներին աշխատել է որպես դաշտավարական բրիգադայի բրիգադավար: Աշխատանքին զուգընթաց 1960 թվականին Մյասնիկը հեռակա կարգով ընդունվել է Երևանի անասնաբուժական-անասնաբուժական ինստիտուտի անասնաբույժ-ինժեներական ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1966 թվականին: 1962 թվականից աշխատել է որպես անասնապահ ֆերմայի վարիչ, 1965 թվականին նշանակվել է տնտեսության գլխավոր անասնաբույժ, իսկ 1970-1972 թվականին Մյասնիկ Հակոբյանն արդեն Խանդր գյուղի կոլտնտեսության նախագահն էր: Այնուհետև աշխատել է որպես տնտեսության տնտեսագետ, իսկ 1974 թվականից տեղափոխվում է աշխատանքի Ախալքալաքի շրջանային տոհմային կայան՝ որպես գլխավոր անասնաբույժ, որտեղ աշխատում է մինչև 1982 թվականը: Նույն տարվա երկրորդ կեսից նա վերադառնում է հայրենի գյուղ և աշխատանքի անցնում տնտեսությունում՝ զբաղեցնելով պատաժանատու պաշտոններ: Հայրենի կոլտնտեսությունում Մյասնիկ Հակոբյանն աշխատել է մինչև 1994 թվականը:

1971 թվականին, տնտեսությունն արժանացել է Կրաստանի հանրապետության Կոմկուսի Կենտկոմի արհմիությունների և մինիստրների խորհրդի փոխանցիկ կարմիր դրոշին, ինչի համար էլ տնտեսությունը պարզեցվել է հազար ոութի պարզեավճարով:

Իր աշխատանքային գործունեության ընթացքում Մյասնիկ Հակոբյանն արժանացել է կառավարական մի շարք մեղալների, գովասանագրերի և այլ պարզեների, այդ թվում՝ պարզեատրվել է «Աշխատանքային արիության» շքանշանով, միաժամանակ արժանացել է ԺՏՆՑ-ի ար-ծարյա հուշամեդալի, որպես կուտնտեսության առաջավոր 1966-1970 թվականներին մասնակցել է Սոսկայում կազմակերպված համամիութենական ԺՏՆՑ-ի ցուցահանդեսներին:

1962 թվականից մինչև 1974 թվականն ընտրվել է Ալաստանի միացյալ գյուղական խորհրդի պատգամավոր:

Մյասնիկ Հակոբյանը 1960 թվականին ամուսնացել է Ֆենիկ Հա-

կորի Հակոբյանի հետ: Համատեղ ամուսնությունից ունեն չորս երեխա՝ երեք դուստր և մեկ որդի:

Այսպիսի կյանքի ուղի է ունեցել 80-ամյա Մյասնիկ Վարդանի Հակոբյանը՝ միշտ առույգ, կենտուրախ ու ժպտերես: Ապրելով իր հայրենի Խանող գյուղում, նա կարծես թե վայելում է իր երկրորդ երիտասարդությունը՝ շեն պահելով իր ապուպապերի հայրենի օջախը:

Նյութի մշակումը՝
Ս. Խաչատրյանի

Անցած-գնացած օրեր...

ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ ՎԱՐԴ ՄԵԴՐԱԿԻ

Ծնվել է 1927 թ. Խանդր գյուղում Սևորակ և Սաքենիկ Դանիելյանների գերդաստանում: Ունեցել է դատը մանկություն: Սովորել է գյուղի միջնակարգ դպրոցում, այնուհետև ուսումը շարունակել է Ախալցխայի գյուղատնտեսական տեխնիկումում: Այն ավարտել է 1948 թ-ին գերազանց առաջադիմությամբ: Առաջին աշխատանքային փորձաշրջանը անցկացրել է Ասպինձայի շրջանի թոկ գյուղում: Այնուհետև տեղափոխվել է Ախալքալաքի շրջանային հող-բաժին որպես կրտսեր գյուղատնտես: 1950 թ. ընդունվել է Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտի հեռակա բաժինը: Այն ավարտել է 1957 թ-ին: Զուգընթաց աշխատել է շրջանի տարբեր գյուղերում որպես գլխավոր գյուղատնտես:

Դժվարին է եղել երիտասարդ մասնագետի ուղին. հալածվել է ոչ միայն հայ առանձին դեկավարների, այլ վրացի շովինիստ չինովնիկների կողմից, որոնց դուր չի եկել արդարամիտ խանդոցու աշխատանքային ոճը: Հետևանքը եղել է այն, որ Վարդը հիարափիված թողել է իր մասնագիտական աշխատանքը և մեկնել է արտագնա աշխատանքի՝ կիսատ թողնելով իր տարիների ընթացքում ուսումնասիրած ու զրի առած գիտական թեզերը, որոնք վերաբերվում էին «Բազմամյա խոտարույսերի և այգերոստանային կոլտուրաների աճեցման եղանակները լեռնային շրջանում» ծավալուն աշխատությանը, որը նոր խոսք էր ասելու գյուղատնտեսության ընազավառում:

Ամեն մարդ է ունեցել է իր աստեղային ժամը. 1971 թվականին Վարդ Դանիելյանը աշխատանքի է անցել հայրենի գյուղում որպես կոլտնտեսության տնտեսագետ: 1972 թ-ին շրջկոմի որոշմամբ նշանակվել է Խանդրի կոլվարչության նախագահ, որը պարտադրված որոշում էր կոմոնխստ Դանիելյանի նկատմամբ:

Այդ ժամանակ կոլտնտեսությունը գտնվել է ծանր վիճակում ահօնի պարտքեր պետությանը, կոռուպցիան շրջանային դեկա-

վարություն, որոնք գալլային ախորժակով լափում էին տնտեսությունների նյութական միջոցները, որոնցից անմասն չեր մասել նաև Խանդոյի կոլտնտեսությունը:

Երկու տարում փակել ոչ միայն պետական պարտքերը, այլ մեկ աշխօրի դիմաց բաժանել 1 ոռութիւն աշխատավարձ վարձատրություն: Դա աներեսակայելի տիտանական աշխատանք էր պահանջում. իր նախազահության վերջին տարում՝ 1975 թ-ին, այն հասցրել է մեկ աշխօրին 3 ոռություց ավելի գումարի: Վարդ Դանիելյանը կատարել ու գերակատարել է պետական սոց պարտավորություններն ու առաջադրանքները իր կողքին ունենալով սրտացավ ու աշխատաեր ամենակարենորը մարդկային լավագույն կողմերով օժտված մասնագետ-աշխատողների Մանուկ Գրիգորի Բասենցյանին (գլխավոր գյուղատնտես), Արանաս Միսակի Թորոսյանին (անասնաբույժ), Սարգիս Բարսեղի Շիրինյանին (ֆերմայի վարիչ), Մարենս Միսակի Սահարյանին, Ռաֆիկ Դիվինի Հակոբյանին (դաշտավարական բրիգադայի բրիգադավարներ) և շատ ու շատ ուրիշներին, որոնք շանք ու եռանդ չեն խնայել տնտեսության վերականգնման համար:

1974 -1975 թթ. կոլտնտեսությունն արժանացավ միութենական փոխանցիկ Կարմիր դրշոշին՝ դուրս գալով շրջանում առաջավորների շարքերը: Տնտեսության բոլոր ոլորտներում առաջընթացը ակնառու էր ու խոսուն, որը, սակայն, դուր չեր գալիս առանձին վերադաս դեկավարներին, հատկապես՝ վրացի շովինիստ շինովսիկներին, որոնք զրկվել էին իրենց անձնական շահույթից: Ժամանակներն էին այդպիսին. արդար ու մարուր աշխատողը չեր կարող մաս վերը նշված համակարգում: Արդարամիտ ու բազմաշնորհ խանդոցին ստիպված դիմում է ներկայացնում շրջկոմ՝ իրեն ազատելու կոլվարչության նախազահի պաշտոնից:

Հետազայում նա աշխատում է Ալաստանի կոլտնտեսությունում՝ գյուղատնտեսի պաշտոնում: Այնուհետև տեղափոխվում է հայրենի գյուղ և մինչև կենսաթոշակի անցնելը աշխատել է որպես սերմսարույծ, գյուղատնտես ու բրիգադավար:

Ապրելով հայրենի գյուղում իր կյանքի վերջին տարիներին Վարդ Դանիելյանը գրել է վեպ-հուշապատում գյուղի և գյուղացիների մասին: Նա մահացել է 2015թվականի մարտին:

Նյութը պատրաստեց
Սեղմակ Խաչատրյանը

ԽԱՆԴՈՅԻ ԳՅՈՒՂՍՈՎԵՏԸ

ՍՊԵՐՁՅԱՆ ՄԵՐԳՈ ՄԱՐԿՈՄ

Ծնվել է 1956 թվականին: 1973 թվականին ավարտել է Խանդոյի միջնակարգ դպրոցը: 1975-1977 թվականներին Սերգոն ծառայել է սովետական բանակում: 1982-1988 թվականներին նա աշխատել է հայրենիքում կոլտնտեսությունում՝ որպես թիվ 2 դաշտավարական բրիգադայի բրիգադավար:

1990-ական թվականների սկզբներին, Խորհրդային միության վկուգումից հետո, ցուրտ ու մութ տարիներին, Խանդոյում ևս

առաջ էին եկել բազմաթիվ կնճռուտ ու չլուծված հարցեր: Կոլտնտեսությունը կամաց-կամաց լուծարվում էր: Անցում էր կատարվում գյուղի կառավարման մեկ այլ ձևի: Փաստորեն գյուղի լիիրավ դեկավարությունը վաղ թե ուշ անցնելու էր գյուղվարչությանը: Ամենուր անորոշություն էր ու լճացում: Պայքար էր գնում հնի ու նորի միջև, փոխվել էին նաև ժամանակները: Խանդոն դժվարին ու ճգնաժամային օրեր էր ապրում: Ստեղծված իրավիճակում պետք էր մեկը, ով կցուցաբերեր մեծ կամքի ուժ և կվայելու համագուղացիների մեծամասնության վստահությունը: Այդ ամենը հաշվի առնելով՝ 1992 թվականին Սերգո Սպերցյանին ընտրեցին Խանդոյի գյուղվարչության նախագահ: Սերգոն ստանձնելով գյուղվարչության նախագահի պաշտոնը և համագործակցելով կոլտնտեսության նախագահների հետ՝ իր դեկավարման տարիներին փորձեց հնարավորինս բարելավել խանդոցու ապրելակերպը: Այդ տարիների ամենամեծ ձեռքբերումը էխտիլա-Խանդոյ 18կմ երկարությամբ ջրագծի կառուցումն էր, որը լուծեց բազմաթիվ կենցաղային հարցեր՝ թերևացնելով խանդոցու առօրյա հոգսերը: Վերոհիշյալ ջրագծի կառուցումը Խանդոյի ողջ պատմության ընթացքում ունեցած ամենակարևոր ձեռքբերումներից մեկն է:

Սերգո Սպերցյանի դեկավարման տարիներին ընդհանուր ժողովի վիճակահանությամբ Խանդոյում կատարվեցին հողաբաժանումներ, որի արդյունքում զյուղի ամեն մի ընտանիք սեփականության իրավունքով ստացավ 1,25 հա հողատարածք: Այդ տարիներին զյուղի կենտրոնում (ինև անասնազոմերի տեղում) կառուցվեց պարսպապատ ֆուտբոլի մարզադաշտ:

1998 թվականին Ս. Սպերցյանը ընտրվել է Ախալքալաքի շրջնորիրդի դեպուտատ:

Նախքան զյուղվարչության նախազահի պաշտոնում աշխատելը Սերգո Սպերցյանը զբաղվել է նաև գործարարությամբ: Նրա բազալտ քարի վերամշակման գործարանում աշխատել են 22 հոգի: Այդ տարիներին Սերգոն կատարել է նաև բարեգործություններ: Նրա միջոցներով 1990 թվականին ընդարձակվել են զյուղի արհեստական լճակները՝ Շարոյին կելք և զյուղի վերևի մասում գտնվող լճակը, որին ժողովուրդը «Սերգոյին կելք» տեղանունն է տվել: Նա իր բարեգործություններով օգնել է Խանդոյի, Վարեանի և Ախալքալաքի Հ. Թումանյանի անվան դպրոցներին: Ս. Սպերցյանի ֆինանսական աջակցությամբ Վարի աղբյուրից խմելու ջուրը պոմպակայանով հասցվեց Խանդոյի ամենահին թաղը, ուր ոչ մի կերպ խմելու ջուր չէր հասնում: Վերջինիս միջոցներով 1989թվականին ասֆալտապատվեց Խանդոյի դպրոցի բակը, իսկ 1991թվականին Սերգոն իր լուսանունեցավ զյուղամիջյան ճանապարհի ասֆալտապատման գործում՝ այդ նպատակին հատկացնելով 70.000 ռուբլի:

Սերգո Սպերցյանը ունի երեք արու զավակ և հինգ թոռ: Նա այժմ էլ ապրելով հայրենի Խանդոյում՝ վայելում է համազուղացիների սերն ու հարզանքը:

Ախակ Թորոսյան

ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԻ ՏԵՂԱՆՈՒՆԵՐԸ

Չորին խաչը

Սիրելի խանդոցիներ, «Խաչկավանք-Խանդո» հանդեսի երկրորդ համարում տպագրված մեր զյուղի տեղանունները ուզում եմ լրացնել ևս երկու սով՝ «Զաղջին ճամփան» և «Չորին խաչը»:

Զաղջին ճամփան շատ ծանոթ ու հոգեհարազատ է հատկապես տարեց խանդոցիներին, ովքեր մինչև զյուղում կեկտրական աղաց կառուցելը իրենց գարին ու ցորենը այդ ճամփով են տարել ձորի մեջ գտնվող ջրաղացներում աղալու: Զրադացպան Եղիշ պապը իմ հիշողության մեջ մասցել է որպես ամպերի մեջ նստած սպիտակամորուս պապիկ՝ թաթախված ալրափոշու մեջ, թզբեխը ձեռքին, բարեհամբույր ու խմաստալից մի ծերունի:

Չորին խաչը մի տափակ քար է՝ վրան փորագրված խաչով: Այն ձորի մեջ մի փոքրիկ սրբավայր է: Ես միշտ հիշում եմ մորս պատմածները այդ սրբավայրի գորության մասին: Նա պատմում էր, որ Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներին Հայկու մամս ամեն օր իջել է Չորին խաչը և աղոթել գերության մեջ ընկած քերիներիս՝ Աղվան և Գեղամ Դեմուրշյանների փրկության համար: Նա վստահ էր, որ Չորին խաչի գորության շնորհիվ իր որդիները ողջ և առողջ տուն կվերադառնան:

Ալվարդ Հարությունի Շիրինյան

Քոթոլողին կեզան

Ճնուց հայերիս հայտնի են եղել հեծկան ձիերի ցեղերը: Մեր ժողովուրդն այդ ձիերով ստեղծել է հայոց այրուձին, որը կովի ժամանակ փառահեղ տեղաշարժվելով ահ ու սարսափի մեջ է պահել թշնամուն: Այդ ցեղախմբի ձիերը արտահանվել են նաև Իրան, Ֆրանսիա, Լեհաստան, անգամ արաբական երկրներ:

Պատմում են, որ ժամանակին մեր զյուղում նշված ձիերի ցեղից ունեցել էնաև Մելիքենց Մելիքը: Մի անգամ նրա քոռը՝ Մկրտիչը

(Սուկուչ ամին) պատահի հասակում Մաքինենց բոստաններին հարող հատվածում (դուրաններում), որը գտնվել է բարձր ժայռի գլխամասում, անուշահամ սառը աղբյուրի մոտ, ձիերը արածացնելու ժամանակ ականատես է լինում մի խումբ ձիերի խաղին, որը հետագայում վերածվում է կովի: Կովի թունդ պահին երկու ձիերը պատահականորեն բախվում են քուռակին, որը զլորվում է ձորը և սատկում:

Եթեկոյան, եթք պատանի Սուկուչը ձիերը բերում է տուն, պապը հարցնում է, թե ուր է քուռակը: Մկրտիչը պատասխանում է, որ քուռակը քոթոլող եղավ՝ այսինքն ձորը ընկավ, որը հետագայում առիթ է հանդիսացել, որ Մկրտիչի տոհմին կոչեն քոթոլողենց, իսկ սառնորակ կեզան, որը հոսում էր ժայռի գլխամասից, մարդկանց հիշողության մեջ մնացել է Քոթոլողենց կեզա անունով: Տեղանքը առ այսօր էլ համազյուղացիների կողմից հիշվում է «Քոթոլողենց դուրանները» անունով:

Եթե անհրաժեշտ լիներ կազմել մեր զյուղի մարդկանց հավաքական բնութագիրը, ես այն կձևակերպեի այսպես. «Խանդոցիները աշխատաեր ու պատվախնդիր մարդիկ են՝ կապված իրենց հող ու ջրին, հնոց եկած վարք ու բարքին: Պահպանելով այն՝ հասցրել են մի նոր աստիճանի»:

Ալբերտ Մելիքյան

Ինչքան նայես՝ չես կշտանա...

Արգարենց բոստանը

Առաջին բոստանը գյուղում հիմնել է նշանավոր աշուղ Թումանյան Մաթինը:

Վարդան Մելիքյանի որդին Արգարը (Խրիֆըն), որոշում է Խանդոյի ձորում հիմնել երկրորդ բոստանը, որը հետագայում համագյուղացիները կոչում են «Արգարենց բոստանը»:

Այգեգործությամբ զբաղվող անձնավորությունը կարող է ստանալ ավելի բարձորակ բերք, եթե սիրում է զբաղվել այգեգործությամբ և բանջարաբուծությամբ:

Վաղ գարունն սկսվեց աղմուկով: Տաք քամին փչեց, անձրև եկավ: Հողից մարմանդ գոլորշի էր բարձրանում: Առավոտյան միայն տեղտեղ փոսերի մեջ ու ստվերներում ձյան մեծ ու փոքր կարկատաններ էին մասցել: Չորալանջի հողը կարծր էր, բարքարոտ: Ոչ մեկի մտքով չէր անցնում, թե այստեղ մի թուփ կկանաչի:

Գյուղացիները զարմացան, երբ բահ ու բրիչ առած այնտեղ գնաց Արգարը:

-Ափսոս է տանջանքի, Արգար, ախր հողը հող չէ...

-Փորձեմ, ո՞վ գիտե... կարող է մի բան ստացվի:

Աղբյուրների ջուրը հեռու էր: Արգարը, գետինը քերծելով փորեց մի շաբաթ, երկու շաբաթ փորեց ու երակի պես բարակ առոն եկավ, հասավ հողակտորին:

Հողակտորը գտնվում է գյուղի ձորում՝ աղբյուրների ներքին հատվածում: Արգարը ստեղծեց մի գեղեցիկ այգի՝ խնձորենու, բալենու, շլորենու, վրացական ճանձուլենու և այլ պտղատու տնկիններով: Այդ ժամանակ գյուղամիջում դպրոցի բակում, կար ընդամենը մի բարդի, գյուղի տարածքում պտղատու ծառ գյուրթյուն չուներ:

Միաժամանակ Արգարը շատ է սիրել երգ-երաժշտություն, մեծ սիրով զբաղվել է երգով և երաժշտությամբ, նվագել է իր սիրած մեծ քառը:

Մի անգամ գուսան Հավասին հյուրընկալվել է Արգարի տանը: Արգարը մի կթան կով է ունեցել, որը մորթել է իր պատվավոր հյուրին հյուրասիրելու համար: Ամբողջ գիշեր նվազում, պարում, երգում են ու րախանում: Արգարը, երբ նվազում և երգում է, գուսան Հավասին ասմունքով ասում է նրան. «Դու աշուղ Զամալին ես»:

Խանդոն առաջավոր դիրքերում է եղել իր երաժիշտներով՝ Արգար, Պետրոս, Սաղաթել, Աղվան Մելիքյաններով։ Մամիկոն Մելիքյանը բարձր որակի երաժիշտ էր. Բացի նվազելուց նա կարողանում էր պատրաստել բարձրակարգ երաժշտական գործիքներ, որոնք հարզի են ոչ միայն իր ծննդավայրում, այև հարևան տարածաշրջաններում։

Այդպիսին էր Արգարը։ Այգեզործությունը համատեղելով երաժշտության հետ՝ ստեղծել էր իր ուրույն գեղջական աշխարհ, որը մինչև օրս էլ հիշվում է մեր մեծերի կողմից, այն անցնելով սերնդեսերունդ՝ հասել է մեզ, նրա կողմից մշակված ձորալանջի հողակտոր տարածքը մասն է կազմել գյուղի տեղանուններին պատմության մեջ «Արգարենց բոստանը» անվամբ, իսկ Արգարը՝ «Խըլֆը» անունով։

Ալբերտ Մելիքյան

Սերանում ենք...

ԽԱՆԴՈԹԻ ԴՊՐՈՅԻ ՏԵՂԵՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ ԼՅՈՎԱ ԹԵՎԱՆԻ

Ծնվելէ 1941թ. օգոստոսի 18-ին Խանդզյան գյուղի ճանաշված և հարգված գերդաստաններից մեկի՝ Թևան և Սոֆյա Մարտիրոսյանների բազմանդամ ընտանիքում: Հինգ արու զավակներից ամենակրտսերն է:

1958-59 ուս.տարում ավարտել է Խանդոյի միջնակարգ դպրոցը: 1960-63թթ. ծառայել է ՍՍՀՄ բանակի շարքերում:

Ուսումնատենչ երիտասարդը 1966թ. ընդունվել և 1971թ. ավարտել է Երևանի մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը: 1967թ.-ին Մարտիրոսյանն սկսել է իր մանկավարժական գործունեությունը Խանդոյի միջնակարգ դպրոցում՝ դասավանդելով պատմություն և աշխարհագրություն:

Շրջանի կրթության բաժինը և դեկանարությունը նկատելով և գնահատելով Մարտիրոսյանի աշխատասիրությունն ու կազմակերպչական ունակությունները՝ նրան 1974թ.-ին նշանակում է Վարեանի ութամյա դպրոցի տնօրեն: Շուտով 1978թ.-ին Վարեանի ութամյա դպրոցը նրա ջանքերի շնորհիվ դարձել է միջնակարգ: Շուրջ 15 տարի (մինչև 1988թ.) աշխատելով Վարեանի դպրոցում նա այնտեղ մտցրեց խիստ կարգապահություն՝ բարձրացնելով կրթօջախի անունն ու հեղինակությունը: Այսօր էլ Վարեանի հասարակությունը մեծ հարգանքով է խոսում Մարտիրոսյանի մասին: Նրա տնօրինության տարիներին է դպրոցի շենքը ընդարձակվել ու վերակառուցվել սպորտդահլիմի հետ միասին:

1988թ. Լյովա Մարտիրոսյանը նշանակվել է Խանդոյի միջն. դպրոցի տնօրեն և մեծ ոգևորությամբ սկսել աշխատել հարազատ կրթօջախում: Նորոգել է դպրոցի հնա ցած ջեռուցման համակարգը, սպորտդահլիմի շարքից դուրս եկած տանիքը, ձեռք է բերել դպրոցին անհրաժեշտ մեծ բանակությամբ նոր գույք և սարքա-

փորումներ, միաժամանակ մեծ ուշադրություն է դարձրել դպրոցի կարգապահության ու ուսումնական պրոցեսին: Սակայն հետևեց ծանր ու դժվարին ժամանակաշրջան: Խորհրդային երկրի փլուզումը մեծ արհավիրք էր ողջ ազգաբնակչության համար: Ամիսներով մանկավարժները աշխատավարձ չէին ստանում, իսկ ստացածն էլ ոչ մի արժեք չուներ: Շատ մանկավարժների հետ միասին 1992թ-ին դպրոցից հեռացավ նաև տնօրեն Լյովա Մարտիրոսյանը:

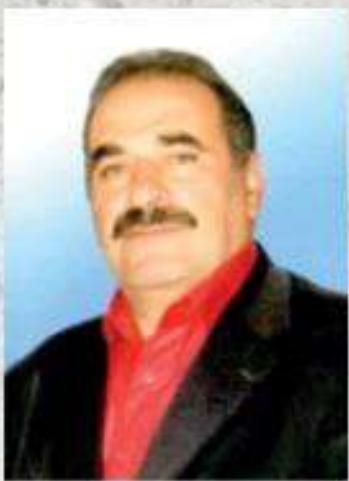
Մարտիրոսյանը 1984թ. պարզեատրվել է ՎՍՍՀ լուսավորության նախարարության պատվոզրով և նույն թվականին մասնակցել է ՎՍՍՀ մանկավարժների 4-րդ համագումարին:

Գրել Լյովա Մարտիրոսյանի մասին և չնշել նրա գեղեցիկ ընտանիքի մասին անհնար է : 1968թ. Լյովա Մարտիրոսյանը և Զոյա Արևյանը կազմում են իրենց ընտանիքը: Հայոց լեզվի և գրականության լավագույն մասնագետ «գերազանց ուսուցիչ» կոչմանն արժանացած վաղամենիկ մանկավարժ Զոյա Արևյանը եղավ ու մասն իր սաների հուշերում միշտ սիրված ու բարի, համեստ ու շնորհալի: Նա ապրեց ընդամենը 48 գարուն, բայց թողեց լավ անուն և մեծ վաստակ գյուղի մի քանի սերունդների կրթության ու դաստիարակման գործում, տարիներ շարունակ նա անմասացորդ ու անկաշառ իր սրտի հուրը տվեց բազում սաներին:

Մանկավարժների կիրթ ընտանիքում ծնվել, մեծացել ու դաստիարակվել են երեք զավակներ՝ Էլեոնորան, Կոնստանտինն ու Խաչատուրը: Նրանք երեքն էլ ստացել են բարձրագույն կրթություն: Այս մեծահոգի գործարար և բարերար ընտանիքի բարեգործությունների մասին անդրադարձել ենք մեր հանդեսի նախորդ համարներում:

Աշուտ Սահարյան

ՄԵԼԻՔՅԱՆ ՌՈՒԲԵՆ ՊԵՏՐՈՍԻ

Ծնվել է 1954 թվականին Դետրու և Ամայա Մելիքյանների բազմազավակ ընտանիքում: 1971-1972 ուսումնական ավարտել է գյուղի միջնակարգ դպրոցը: Նույն տարում ընդունվել է Երևանի թիվ 5 պրոֆեսիոնալ կանոնադրության ուսումնարանը, որն ավարտել է 1975 թվականին՝ ստանալով սառնարան վերանորոգողի որակավորում: Այդ ընթացքում զբաղվել է ակտիվ սպորտով, հաճախել է «Բուրեվեստնիկ» ուսանողական կամավորական ընկերությանը կից ա-

զատ ոճի ըմբշամարտի բաժանմունքը: Իր համառության, աշխատասիրության և քրտնաջան մարզումների շնորհիվ Ռուբիկը մասնակցել է ընկերության և հանրապետական ազատ ոճային ըմբշամարտի մրցումներին, պարզեցնելով պատվոզրերով, հետազոտման ստացել է նաև սպորտի վարպետի թեկնածուի և առաջին կարգի դատավորի որակավորման կոչում: 1975-1977 թվականներին ծառայել է խորհրդային բանակում, զորացրվելուց հետո նշանակվել է Մարտունու շրջանի «Բուրեվեստնիկ» ընկերության ազատ ոճի ըմբշամարտի բաժանմունքի գլխավոր մարզիչ և նույն քաղաքի ութամյա դպրոցի ֆիզկուլտուրայի ուսուցիչ: 1979 թվականին ընդունվել է Երևանի ֆիզիկական կուլտուրայի պետական ինստիտուտի հեռակա բաժինը, այն ավարտել է 1984 թվականին: 1979 թվականի Ռուբիկը Մելիքյանը տեղափոխվել է հայրենի գյուղ և նշանակվել է ֆիզկուլտուրայի ուսուցիչ, ուր աշխատում է մինչև օրս: Նա զբաղվել է նաև մարզչական գործունեությամբ: 1992-1995 թվականներին աշխատել է Խանդոյի դպրոցի տնօրեն:

Ռուբիկ Մելիքյանը լինելով մտավորական, ակտիվ մասնակցություն է ունեցել հասարակական աշխատանքներում, իսկ դարաբաղյան շարժման ժամանակ իր ուժերի սահմաններում օգնելու օժանդակել է շարժմանը, օգնություն հասցնելով Ղարաբաղին:

ՄԱՆԱՎԱՆ ԱՏԵՓԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԻ

Ծնվել է 1935 թվականին Մանավան
Կարապետի և Փարիշանի բազմազավակ
ընտանիքում: Հայրը՝ Կարո Ֆիդանը Հայ-
րենական Մեծ պատերազմից վերադարձել
է աջ թեր կտրած: Հոր հաշմանդամության
պատճառով բազմազավակ ընտանիքի
հոգսը դեռ պատանի հասակից Ստեփանը
մասնակիորեն վերցրել է իր վրա՝ ակտիվո-
րեն մասնակցելով կոլտնտեսական աշխա-
տանքներին: Դրան զուգահեռ Ստեփանը

մտածել է նաև ուսում ստանալու մասին: Դեռ առաջին դասարանից
աշքի է ընկել սուր մտքով և ուսման նկատմամբ ունեցած ձգտումով:
Խանդոյում ութամյա դպրոցն ավարտելուց հետ Ստեփան Մանավ-
անն ուսումը շարունակել է Ալաստանի միջնակարգ դպրոցում, որն էլ
ավարտել է արծաթե մեղալով:

1955 թվականին Ստեփանը ընդունվել է Երևանի Խ. Աբովյանի
անվան մանկավարժական ինստիտուտի ֆիզիկամաթեմատիկական
ֆակուլտետը, որն էլ 1960 թվականին ավարտել է կարմիր դիպլոմով:
Նույն թվականին նա հարեւան Օրջա գյուղի դպրոցում աշխատանքի է
անցել որպես մաթեմատիկայի և ֆիզիկայի ուսուցիչ: Օրջայում, հետո՝
զուգահեռաբար նաև Արագվայում, Ստեփան Մանավանը դասա-
վանդել է մինչև 1970 թվականը՝ մեծ հեղինակություն վայելելով տեղի
ընակշուրջան շրջանում: Որից հետո նա տեղափոխվել է հայրենի
գյուղի դպրոց: 1976-1980 և 1982-1995 թվականներին Ստեփան
Մանավանը եղել է Խանդոյի միջնակարգ դպրոցի ուսումնական մասի
վարիչը՝ իր վրա վերցնելով դպրոցում ուսումնական պրոցեսի
կազմակերպման բարդ աշխատանքը:

1995-2005 թվականներին Ս. Մանավանը աշխատել է Խանդոյի
միջնակարգ դպրոցի տնօրեն: Դա մի ժամանակաշրջան էր, երբ
փլուզված ԽՍՀՄ-ի տարածքում կրթության նկատմամբ ձգտումը
հասել էր նվազագույնի:

Այսպիսի պայմաններում ուսումնակրթական պրոցեսում բարձր մակարդակ ապահովելու համար դպրոցի տնօրենից պահանջվում էր մեծ ջանք և կազմակերպչական բարձր ընդունակություններ: Մանասյանը կարողացավ պատշաճ կերպով կազմակերպել դպրոցի գործունեությունը՝ ապահովելով ուսումնակրթական բարձր մակարդակ:

Ստեփան Մանասյանը իր կյանքը կապել է համագյուղացի Հակոբյան Քաջավանի դատեր՝ Վարդանուշի հետ: Նրանք ունեցել են երեք զավակներ՝ Անահիտը (Նուշիկը), Սամվելը և Սանթուրը:

Ս. Մասնասյանը ապրեց մի կյանք, որտեղ կային վերելքներ և վայրէջքներ, սակայն այն բարձունքը, որին նա հասել է իր մասնագիտական բնագավառում, շատ քշերին է հաջողվում նվաճել: Մանասյանը ապրեց լիարժեք ու իմաստալից կյանքով և թողեց մի լուսավոր հետք, որի արժեքը գերազնահատել հնարավոր չէ, իսկ թերագնահատելը խելամիտ չէ: Նա իր համեստ կեցվածքով և մարդկանց նկատմամբ ունեցած բարյացակամ վերաբերմունքով վայելեց հասարակության խորին հարզանքն ու համակրանքը:

Ս.Մանասյանը մահացել է 2007թվականին:

Զո հետ կապված հազար ու մի հուշ ունեմ...

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒՄ ԵՆ ՄԵՐՈՆՔ

Հասկացողը շուտ չի մտնի ասպարեզ,
Նվազողի համար խաս դատաստան է պետք:
Մեկ-երկու խաղով մի մտնի մերան,
Մեյղան եկողին խելք ու միտք է պետք:

Շտափիր հալվան անփորձ ձեռքով չի լինի.
Ամեն սուլթան հմտու, խելքով չի լինի:
Բերդ կառուցող մրայն խոսքով չի լինի.
Գործին հարմար, նորք կառուցող մարդ է պետք:

Մաքինն եմ, դարձս բող տալ չի կարող,
Մարի մարդը ծովում լող տալ չի կարող:
Ամեն խոսք մեջիսին շող տալ չի կարող,
Աշուղի ասածը միշտ սազական չի լինի:

Մաքին

Ուժին

Թերվել է ուրին ժայռագլխից ցած,
Ռոր աղմկում է առուն կարկաչուն.
Բոկ ժայռը, կարծես, իր շոնչը պահած՝
Զրի ձայնին է միշտ ականջ դիում:

Հոսում է առուն ու երգ է ասում՝
Մանուկ հասակիս երգերը խոսուն,
Ժայռի պանկին կանգնած հաստատուն
Անվերջ խորիում է ուրին հաստարուն:

Թերվել է ուրին ու միտք է անում,
Թե այս աշխարհից ինքն ինչ է տանում,
Թե մեկ կը հանկարծ, լոյս աշխարհ որ զա՝
Արդյոք իր կյանքը ինչպէ՞ս կրիքանա...

Միանկ Թորոսյան
1990թ.

ԳԱՐՈՒՆ

Չյանն արտասվում է, գարուն է զալու,
Ու մանկությունն եմ նորից հիշելու,
Անուշ խշոցում ձևակ ջրերի
Խլացել է ձայնն ուրախ օրերիս:
Մի պուճուր առու՝ երկնօրից հեռու,
Երկնի կապույտն է իր վրա պահում,
Օրերս արագ բռչում են, սահում,
Գարունն է կյանքի ծաղիկն աշխարհում:
Գարնան հետ եւ էլ անցնեմ ու գնամ,
Որ եկող գարնանը նորից աշխարհ զամ,
Որ մանկությունն փոքրիկներին տամ
Ու նոր աշխարհը բռնենմ, հեռանամ...

Միասկ Թորոսյան
1992թ.

Ի՞նուշ Խանդո

Զալախըի գրկում եիեալուրց մի զյուղ
Հանդերով բերրատառ, ոտզելը շատ սուր,
Բանկյությունը ցրված իրենցից անկախ,
Օտարության մեջ տիտոր է, ավա՞ն...

Կյանքում ոնեցել ես դաշտեր բերրատառ,
Օգնել գրողերին ու բերրով առաս,
Ձեզ շատ են նեղել մեծվոր ու բավար,
Աղ ու հացի հավատ, իմ ան ու Խանդո:

Շատ օրեր անցան մանկության օրից,
Արդեն բարոջում է մի սերունդ նորից,
Եվ ենու մասրով եին ավանդութեներից՝
Շատ բանով այլ է իր նախորդներից:

Ինչքան որ գովեմ, շատ թիշ է դարձյալ,
Քանզի գովական եւ ընդմիշտ հավիտյան,
Ես քեզ եմ տրված ամեն մի վայրեցյան,
Դատմությունդ որպես մի ամրող մատյան:

Կյանքս անցավ, ավա՞ն, օտար ափերում,
Սիրու ու հոգիս ճաց մեր լայն ռաշտերում,
Խաղաղություն լինի ողջ հողագնդում,
Խանդրն Խանդր է համայն աշխարհում:

Ամրող հոգով կփարվեմ հայրենի գյուղին.
Ոչ մի բան չի հասեի նրա հաց ու աղին,
Անշափ կարու եմ նրա հող ու ջրին,
Հավերժում եւ սրտում, բախծո՞ւ իմ Խանդր:

Ս. Զուռնացյան 2007 թ.

Տեսարան Գինեյի քլոչից

ԿԱՐԿԱԶՈՂ ԱՂԲՅՈՒԲ Է ՀՈՍՈՒՄ ԽԱՆԴՈՅՈՒՄ

Հայրենի՝ զյուղ, դու իմ շքնաղ, իմ հոգու զարդ, դու իմ մայր,
Քո ջանաւոր զավակներով ինձ հպարտ եմ զգում շատ,
Միշտ եղել են առատաձեռն, վաստակել են անոն ու փառ,
Քեզ տանում են վեհ բարձունքներ, երանց գործն է միշտ արդար:

Չո՞ւ իմ Խանըր, միշտ եյուրընկալ, գովեստի ես արժանի,
Հետվում ապրող զավակներիու սրտում ես միշտ, ցանկալի,
Քո գեղեցիկ բնության մեջ լույս աստղիկն ես մեր կյանքի,
Զավակներիու ճամփան պահող վար փարոսն ես ես դարձի:

Դատերազմի տարիներին Խանդոն եերու զյուղ էր հայր,
Լայնածավալ ծով արտերում, ցորեն-զարու բերքն առատ,
Աշխատաւոր ժողովուրդը չէր խնայել ուժ, եռանդ,
Հաց է տվել ոռջ շրջանին սովի տարում դժնդակ:

Մարտեչեցին զավակներդ պատերազմում բաշարի,
Նվիրվեցին հայրենիքին իրենց գործով արժանի,
Քո կամարում կապույտ երկինք, պայծառ արև միշտ լինի,
Անմահական ջուրն այս զուլալ բերք ու բարիք բող բերի:

Այսօր աղբյուրն իր դողանջով ուրախացրեց ոռջ զյուղին
Մենք գովեստի խասրեր ասենք, ազնիվ ու ճիշտ, լսվ գործին,
Բնությունն էլ բող միշտ ծնի ազնիվ ու քաջ որդիներ շատ,
Որ պապերիս կիսաս գործը նրանք տանեն միշտ առաջ:

Աղինա Զուռնացյան

Ի՞ն խանդո

Երբ շշնչում եմ անոնք քո քանի, զյուղ իմ հայրենի,
Հոգիս փոքրիկում, դառնում է մի ծով՝ խոր ու անհատակ,
Չորերդ խորունկ, ջրերդ քշչան, օդը անմահական,
Ժայռերդ՝ բարձր, դաշտերդ անծայր, իմ ծննդավայր:
Հիշում եմ Խանդոն, հողե կտորներ՝ կպած երդիկով,
Տեղը իրար մեջքմեցի տված, կանգնած շարքերով,
Մանուկ էինք մենք, լողանում էինք Վարի աղբյուրում,
Մայրարի վրա պարկում էինք ու մի լավ տարանում:
Փոխվել է Խանդոն, շենացել, դարձել անճանաչելի,
Դպրոց, մանկապարտեզ, վերանորոգված վանք, եկեղեցի,
Մարդիկ բարեկիրք, շենք ու շնորհրով, ավանդապաշտ,
Ապրում են սիրով, թև-թևի տված եամերաշխ ու հաշտ:
Բայց, եթի իշխում է խաղաղ երեկոն աշխարհի վրա,
Ու քոն է մտնում տանջված ու հոգնած մարդկությունը ողջ.
Փակում եմ աշքերս ու տեսնում Խանդոն փոքրիկ երդիկներով,
Տեղը իրար մեջքմեցի տված կանգնած շարքերով:

Ալվարդ Հարությունի Շիրինյան

Սուսացորյունից փրկված ես մեկ սրբավայր...

ԽՈՍՔ ԻՄԱՅՈՂԱՅ ՇԱՐՔԻՑ

Տաղ երրորդ

Ապուպապերս զաղթի սև տարում,
Կարինը թռղին հայոց ոստանում,
Թռղին տուն ու տեղ, հայրենի վաթան,
Օտար-ամայի ճամփերով անցան:
Զավախը աշխարհի տարածքը մտան,
Փարվանա լճին Թափարվան գետին,
Ոչ թէ հյուր եկան, եկան մասցին,
Բնավեր էին, եղողին մերվեցին:
Գեղատեսիլ վայրերում տներ շինեցին,
Մեր եին շեներին նոր շունչ տվեցին:
Գոյության կոփում շարին հայրեցին,
Հրաշագործ ձեռքերով երաշը գործեցին,
Անշունչ քարերից խաչեր կերտեցին,
Թն-թիկունք եկան օրհասի պահին,
Էլ չկար ավերակ գուղեր հայրենի,
Ոչ ել խաժամուժը վայրի ցեղերի:
Մադորըն եր իջել Զավախը աշխարհին,
Շնկշնկան եռվերը մեր Արու սարի,
Կարավի դայլայլը ձորալանց հանդի.
Ավետաբեր կանչն եր, մաղթանը դարի,
Իր գործին ոնակ եկվոր խանդոցին,
Վատեց կրակը անքեղ օջախի:
Կլկլաց շուրը աղբյուրի ակից,
Լսվեց պատարազը առավիտ լուս,
Երեցը վատեց մումերը հուս,
Ծնկած մահուկը խանդոցի կոշվեց,
Սուրբ ավագանում մտոնով օծվեց:

Ապոպապերս Խաչկավանք գյուղից,
 Նրանց մասնիկն եմ Խանդոյի հողից:
 Չարբս աստղիկն եմ գիշերվա զովի,
 Ժայռափոր անձավը Գինեյի ձորի.
 Հասկարույլ հասկը մեր հանդ ու դաշտի,
 Մամուտած սալքարը Կիրիքա ժամի,
 Մենավոր կակաչը Զերմուկի ծերպի,
 Կարկաչող առվակը Շրոշրոտան կեզի:
 Վաթսունոք գարունս բողի անցյալում,
 Էլի նորից ինձ մանուկ եմ կարծում:
 Խանդո ասելիս իմ սիրտն է վատվում,
 Հուշերս ինձ անցյալս են տանում,
 Սիրում եմ քաղիս փլված տների
 Երդիկից կարող երկնի աստղերին,
 Մամուն եմ սիրում բարբուճած քարի,
 Որ պահապանն է, հսկիչը քաղիս,
 Եվ կապող օղակն է ներկաս անցյալիս:

Մեղրակ Խաչառյան

Անցած օրեր , ո՞ր եք կորեկ...

ՄԻ ԱՎՐԴՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

ԱԼԱԳՈՒԼՅԱՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍԻ

1934-1996

Կարգապահությունը և սիրած մասնագիտության նկատմամբ նվիրվածությունը հաջողության հասնելու հիմնական գրավականներն են: Իր ողջ կյանքի ընթացքում այս գաղափարով է առաջնորդվել Հարություն Ալագուլյանը:

Նա ծնվել է 1934թ-ին Ալագուլյան Հովհաննեսի և Պերճանուշի բազմանդամ ընտանիքում: Ակզենական կրթություն ստացել է Խանդոյի ութամյա դպրոցում, այնուհետև ուսումը շարունակել է Արաստանի Միջնակարգ դպրոցում և գերազանց առաջադիմությամբ ավարտել է այն:

1954-1957թթ. Հարությունը ծառայել է սովետական բանակում: Զորացրվելուց հետո, մոտ 5 տարի, գումար վաստակելու նպատակով մեկնել է արտագնա աշխատանքի, որպեսզի կարողանա ուսում ստանալ և ուսման ծախսերը հոգալ: 1961թ-ին Հ. Ալագուլյանն ընդունվել է Երևանի պետական գյուղատնտեսական ինստիտուտի ազրոնոմիայի ֆակուլտետի հեռակա բաժինը: Նոյն տարում նա ամուսնացել է Պապոյան Վաչագանի դստեր՝ Ալվինայի հետ: Համատեղ կյանքի ընթացքում նրանք ունեցել են 4 երեխաներ՝ Սուսաննան, Արարատը, Միհիքարը և Սիլվան:

1963թ-ին Հարություն Ալագուլյանն աշխատանքի է նշանակվել Խանդոյի կողմտնտեսությունում՝ որպես դաշտավարական բրիգադայի ղեկավար: Բրիգադավար աշխատելու տարիներին նա ջանք ու եռանդ չի խնայել լավագույն արդյունքներ ապահովելու համար: 1967-1970թթ. ձանաչվել է ՍՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության նվաճումների ցուցահանդեսների հաղթող: 1968թ-ին ժողովրդական տնտեսության մեջ հաջողության հասնելու համար պարգևատրվել է արծարյա մեդալով:

1971թ-ին Հարություն Ալագույանը ՍՍՀՄ Գերագույն խորհրդի կողմից պարզեատրվել է «Պատվո նշան» շքանշանով և նույն տարում աշխատանքի է նշանակվել Ախալքալաքի շրջանի Կաջոյի սովորում՝ որպես գյուղատնտես։ Երկու տարի այստեղ աշխատելոց հետո վերադարձել է հարազատ գյուղ և նշանակվել Խանդոյի կոլտնտեսության ավագ գյուղատնտես։

Հարություն Ալագույանը 1974թ-ին ընդունվել է կոմունիստական կուսակցության շարքերը, իսկ 1977թ-ին նշանակվել է Խանդոյի կոլտնտեսության գլխավոր գյուղատնտես։ Նա գլխավոր գյուղատնտես աշխատած տարիներին ապահովել է Ախալքալաքի շրջանում հացահատիկային կուլտուրաների և կարտոֆիլի ամենաբարձր ցուցանիշներն։ Այս ամենը հաշվի առնելով՝ 1984թ-ին Հարություն Ալագույանին, որպես լավագույն գյուղատնտեսի, պարզեատրել են ՍՍՀՄ Գերագույն խորհրդի կողմից «Աշխատանքյին կարմիր դրոշի» շքանշանով, իսկ նույն թվականի դեկտեմբերին Վրաստանի Գերագույն խորհրդի կողմից պարզեատրվել է «Աշխատանքի վետերան» մեդալով։ Հարկ եմ համարում նշել, որ Հարությունը, լինելով շատ ազնիվ և աշխատանքին նվիրված անձնավորություն, հրաժարվեց այն ժամանակավաճ լավագույն համարվող «Կոլգա 24» մակնիշի մեքենայից՝ փոխարենը գերադասելով շքանշանը։ Ախալքալաքի շրջանի կոմկուսի առաջին քարտուղար Մամիկոն Ֆիդանյանը պատմում էր, որ երբ Վրաստանի դեկավարությունից այցելում էին Ախալքալաքի շրջան, ապա նա այդ հյուրերին բերում էր Խանդոյ՝ ցուցադրելու Խանդոյի կոլտնտեսության ցանքատարածությունները՝ գիտենալով, որ այստեղ ամեն ինչ բարձր մակարդակի վրա է։ Այսպիսին էր Հարություն Ալագույանն իր եռթյամբ և բնավորությամբ։

Կյանքի վերջին տարիներին Հարությունը ծանր հիվանդացավ շաքարային դիաբետ հիվանդությամբ և 1996թ-ին վաղաժամ հեռացավ կյանքից։

Ոութեն Ալագույան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՆԴԻԹԻ ՓՈՔՐԻԿ ԾԻԼԵՐԸ

ՀԱԿՈԲՅԱՆ ԱՐԹՈՒՐ ԱՇՈՏԻ

Արթուր Հակոբյանը ծնվել է 2001թ. ՌԴ-ի Յուժի Սախալինսկ քաղաքում:Նա դեռևս 7 տարեկանից զբաղվել է թաեկվոնդոյով:Նրա մարզիչն է ազգությամբ կորեացի Դենիս Կիմը:

2010թ.-ին Աղիգեայի «Օլիմպիական հույսերը» առաջնությունում 30կգ քաշային կարգում Արթուրը փայլուն հաղթանակների շնորհիվ զբաղեցրել է փառահեղ 1 տեղը:

Արթուրը Յուժնի Սախալինսկի հավաքականի կազմում 2011թ. նոյեմբերին Խոլմսկի թաեկվոնդոյի առաջնությունում ձանաչվել է հաղթող:

2012թ. ապրիլին Ռյազանում կայացած «Ռուսաստանը երիտասարդ է» թաեկվոնդոյի համառուսաստանյան մրցաշարում գերազանց է հանդես եկել Յուժնի Սախալինսկի թիվ 26 դպրոցի սան Արթուր Հակոբյանը և նվաճել ուկե մեդալ:

ԱՄՆ-ի Լոս-Անջելես քաղաքում 2012թ. մայիսին «Կալիֆորնիայի առաջնություն» միջազգային առաջնություններում Արթուրը չգիծելով իր նախկին դիրքերը հերթական անգամ նվաճել է ուկե մեդալ՝ ծրագրի երկու տեսակներում.

- ա) կերուզի
- բ) փիումսե

2013թ.-ի մարտին Լաս-Վեգասում Արթուրը մասնակցել է ԱՄՆ-ի բաց առաջնությանը և զրավել է պատվավոր 4-րդ հորիզոնականը:

2014թ.-ի ապրիլին տեղի ունեցած Յուժնի Սախալինսկի մարզի թաեկվոնդոյի առաջնությունում Արթուր Հակոբյանը կրկին նվաճել է ուկե մեդալ: 2014թ.-ի դեկտեմբերին Վլադիկուստոկում «Պրիմորեի գավաթ»-ի մրցաշարում նա հերթական անգամ փայլուն ելույթ է ունեցել և բարձր արդյունքներով կրկին հաղթել մրցակիցներին:

Թուրքիայի 2015թ.-ի փետրվարին կայացած առաջնությունում մինչև 33կգ քաշային կարգում Արթուրը հիանալի ելույթուննեալով

նվաճել է բրոնզե մեդալ՝ բարձր պահելով իր երկրի և ջավախյօց պատիվը:

Ելնելով իր նվաճութերից՝ Արթուրը ներկայումս տիրում է կարմրասի գոտու, որը առավելագույնն է իր տարիքի շրջանակներում: Այն մեխանիկորեն կփոխարինվի մժահասակների համար սահմանված առավելագույն սև գոտիով՝ Արթուրի 14 տարին բոլորելոց հետո:

Բարի երթքեզ, սիրելի Արթուր:

Հրանուշ Ալագույան

ԶՈՒՇԱՋՅԱՆ ԱՐԹՈՒՐ ՎԼԱԴԻՄԻՐԻ

Ծնվել է Երևանում 2003 թվականին: 2011 թվականից հաճախում է Հարավ-Արևմտյան թաղամասի Նուբարյան դպրոցը: Դրաբոցում գործում է նաև Մալաթիա-Սեբաստիա թաղապետարանին կից «Կիոկոշին» կարատեհի խմբակը, որին էլ անդամագրվել է արմատներով խանդոցի Արթուրը:

Տաղանդաշատ մանուկը մարզումային առաջին իսկ օրվանից արժանացել է մարզիչների ու շաղրությանը: Նրա ֆիզիկական դիմացկունությունն ու արագաշարժությունը, պահի զգացողությունը կատարել են իրենց գործը. մարզումային տարին չլրացած՝ Արթուրը 2011թ. մասնակցել է Երևան քաղաքի «Կիոկոշին» կարատեհի բաց առաջնության մրցումներին և գրավել առաջին տեղը: Դա 2011 թվականի դեկտեմբերի ամիսն էր: Այնուհետև հաղթանակները հաջորդել են իրար:

Այժմ ներկայացնում ենք Արթուրի՝ նվաճած գավաթների, մեդալների, գովասանագրերի ոչ լրիվ ցանկը.

1. Հայաստանի Հանրապետության «Կիոկոշին» կարատեհ առաջնություն, 2012 թվական, մարտի 31, առաջին տեղ,

2. «Սեյկեն» դասի Հայաստանի Հանրապետության սկսնակների բաց առաջնություն, 2012 թվական, ապրիլի 29, երկրորդ տեղ,

3. Հայաստանի Հանրապետության ակումբային առաջնություն, թե թիմային և թե իր քաշային կարգում առաջին տեղ, 2013 թվական, փետրվարի 24,

4. Հայաստանի Հանրապետության «Սամուրայի» մրցաշար, 2013 թվական, նոյեմբերի 4, առաջին տեղ,

5. Ղարաբաղի Հանրապետության բաց առաջնություն, 2014 թվականի հոկտեմբեր ամիս, երրորդ տեղ:

Սեղրակ Խաչատրյան

ՍՊԵՐՁԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆ ԱՋՔԱՆԱԶԻ

Ծնվել է Երևանում 2004թվականին: Սովորում է Երևանի Էրեբունի վարչական տարածքի թիվ 160 դպրոցի IV դասարանում գերազանց առաջադիմությամբ: Վեց տարեկանից հաճախում է նույն տարածքի թիվ 178 դպրոցի արևելյան մարզաձևերի ավանական ուշույի խմբակի պարապմունքներին և հասել է լուրջ հաջողությունների: Իր հասակակից քաշայինների շրջանում բազմից անգամ մասնակցել է քաղաքային և հանրապետական մրցումներին, արժանացել է պատվավոր մրցանակների: 2015թվականի մարտ ամսին անցկացված Հայաստանի Հանրապետության բաց առաջնության ժամանակ արժանացել է ոսկե մեդալի: Մամիկոնը հաճախում է նաև Զարուհի Բարայանի երգի ստուդիան, որտեղ ևս առաջընթացը խոստումնալից է. իր կատարողական արվեստով հասել է լուրջ հաջողությունների: Ինչի համար էլ փոքրիկ երգիչը վերը նշված ստուդիայի հնգամյա գործունեությունը նշելու կապակցությամբ ստացել է անհատական երգերի կատարման իրավունք:

Այժմ ներկայացնենք Մամիկոն Սպերցյանի նվաճումները. 2011 թվականին առաջին տեղ 6-7 տարեկանների խմբում, 2012 թվականին երկրորդ տեղ 7-8 տարեկանների շրջանում, 2013 թվականին առաջին տեղ 8-10 տարեկանների խմբում: Մեզ մնում է շնորհավորել նրան և արմատներով խանդոցի մյուս հրաշք մանուկներին և ցանկանալ նրանց նորանոր հաջողություններ ստեղծագործ կյանքում և սպորտում:

Սեղրակ Խաչատրյան

Նամակ Ռեուլից

Ողջույն «Խաչկավանք-Խանդո» հանդեսի խմբագրություն։ Զեզ ողջունում է ռուսաստանարնակ կիսով շափ խանդոցի, Ալաստան գյուղի բնակիչ Տանյա Վարդանյանը։

Վարդալով Զեր հանդեսը, որին մինչ այդ ծանոթ չէի, շատ տպագրութեցի։ Ուզում եմ խորապես շնորհակալ լինել խմբագրական կազմից և հատկապես գյուղի գործարար-բարերարներից, որոնք հայրենանվեր գործ են անում գյուղի և գյուղացիների համար։ 3-րդ հաստրը կարդալոց ինձ շատ հոգեց Խանդոյի միջնակարգ դպրոցի նախկին տնօրեն Վաղինակ Պապոյանին նվիրված հոդված-կենսագրականը։ Ես ծնունդով Ալաստանից եմ, և ամուսնացել եմ Զեր գյուղի բնակիչ Սլավիկ Վարդանյանի հետ։

1987-88 ուս-տարում Խանդոյում աշխատել եմ հայոց լեզվի և գրականության ուսուցիչ։ Չնայած այդ կարճ ժամանակին՝ ես մեծ տպագրություններ ստացա Զեր գյուղի (ինչու ոչ այսօր նաև իմ գյուղի) դպրոցից և ինձ համար հարազատ դարձած կողեկտիվից։ Ինձ համար հայտնագործություն էր Մեծ Մարդ, Մեծ Մանկավարժ ընկեր Պապոյանը։ Նորից եմ կրկնում շնայած կարճ ժամանակին, ես մինչև հիմա էլ կարոտում եմ իմ կողեկտիվին և իմ սիրելի աշակերտներին։ Մրտանց կցանկանայի, որ Զեր գործը շարունակական լիներ։

Ես կուգենայի, որ գրեիք նաև այն մարդկանց մասին, ովքեր Խանդոյում չեն ապրում, սակայն ոչ պակաս կայացած խանդոցի են։ Նրանք շնայած քանակով քիչ են, բայց ծանրակշիռ դեր ունեն քաղաք Ապշերոնսկում և ընդհանրապես Կրասնոդարի երկրամասում։

Ես հպարտ եմ, որ իմ տղաները ծնունդով խանդոցի են, շնայած ապրում ենք Ռուսաստանում։

Երկու տղաս էլ ավարտել են Ապշերոնսկի № 1 գիմնազիան։ Սամվելը ոսկե մեդալով ավարտելուց հետո ընդունվել և ավարտել է Մոսկվայի պետական համալսարանը և աշխատում է Կրասնոդարի նախագծային ինստիտուտում, որպես ինժեներ-կոնստրուկտոր։ Փոքրը՝ Արթուրը դպրոցն արձաթե մեդալով ավարտելուց հետո՝ ընդունվել է Կրասնոդարի պետական համալսարանի երկրաբանության ֆակուլտետը և աշխատում է իր մասնագիտությամբ։

Շնորհալի երեխաներ ունի մեր մոտ ապրող Դանիելյան Անդրանիկը: Նրա որդին՝ Կարապետը գործարար է, աղջիկը՝ Անահիտը տնտեսագետ: Դանիելյան Գևորգի տղան Էղքարը՝ շնորհալի բժիշկ է:

Իմ տղաները շատ կուզենային Ձեր հանդեսի էջերից մեկում գրվեր իրենց պապիկի և տատիկի մասին, որոնք երկար տարիներ աշխատել են Խանդոյի միջնակարգ դպրոցում:

Տանյա Վարդանյան

ք. Ապշերոնսկ

Հեղուություն

Հարգարժան նամակագիր, մեզ անշափ ուրախացրեց Ձեր նամակը և ուրախ ենք, որ նա ինչ որ բանով հետաքրքրել է Ձեզ ու արթնացրել հուշեր գյուղի և դպրոցի վերաբերյալ:

Խոստանում ենք առաջիկա համարներց մեկում բավարարել Ձեր խնդրանքը:

Մյուս կողմից մենք ենք Ձեզ խնդրում՝ թղթակցեք մեզ, նյութեր և նկարներ ուղարկեք մեր համազուղացինների առօրյային և անցյալին վերաբերվող:

Հենց այսպես է ապրում ենք...

ՀՊԱՐՏ ԵՆՔ, ՈՐ ԽԱՆԴՈՅԻ ԵՆՔ

ՄԱՀԱՐՅԱՆ ՄԱՐԻԲԵԿ ՊՈՂՈՍԻ

Շատ խանդոցիներ, ապրելով արտերկրում ու մայր հայրենիքում, իրենց անբասիր աշխատանքի ու գործունեության շնորհիվ արժանացել են շրջապատի հարգանքին ու մեծարմանը, մի նոր աստիճանի են հասցրել իրենց ծննդավայրի հնուց եկած բարի համբախ ու հեղինակությունը: Այդպիսի անհատներից է Սարիբեկ Սահարյանը, ով իր համեստությամբ, սկզբունքայնությամբ և մարդուն օգնելու պատրաստակամությամբ շարունակել և մի նոր մակարդակի է բարձրացրել այն ավանդույթը, որ ունեցել է խանդոցին:

Սարիբեկը ծնվել է 1963 թվականին Պողոս (Ուաֆիկ) և Արևիկ Սահարյանների ընտանիքում: Սկզբնական կրթություն ստացել է Խանդոյի միջնակարգ դպրոցում 1970-1980 թվականներին: Ուկե մեղալի թկնածու եր: Այնուհետև ընդունվել է Երևանի պետական բժշկական ինստիտուտը, որն ավարտել է 1988 թվականին: Թե՛ դպրոցում և թե՛ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում սովորել է գերազանց առաջադիմությամբ: Ուսանողության տարիներին մասնակցել է ինստիտուտի հասարակական աշխատանքներին, զբաղվել է սպորտով, հասել է լուրջ հաջողությունների, ստացել է կարգային մարզիկի որակավորում: Իր մարդկային վերաբերմունքի, խոր գիտելիքների իմացության շնորհիվ արժանացել է ոչ միայն կուրսի, այլև ֆակուլտետի և ինստիտուտի ուսանողության, դասախոսական կազմի բարձր գնահատականներին:

Ըստրելով վիրաբույժի մասնագիտությունը՝ ապագա բժիշկը ուսանողության տարիներին փորձառու վիրաբույժ դասախոսների օգնությամբ կատարել է մի շաբաթ բարեհաջող բարդ վիրահատություններ, ինչն էլ նպաստել ու կանխորոշել է սկսնակ վիրաբույժի ա-

պազմ:

Ավարտելով ինստիտուտը՝ Երիտասարդ մասնագետը գործուղվում է Թբիլիսիի թիվ 9 հիվանդանոցը, ուր աշխատում է ընդամենը չորս ամիս, որին հաջորդում է արդեն Վրաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարի նոր հրաման-հանձնարարագիրը. 1988թ. վերջին Սարիբեկ (Սարո) Սահարյանին գործուղում են Ախալքալաքի շրջանային հիվանդանոց՝ որպես անհետաձգելի վիրահատությունների վիրաբույժ: Ծննդավայրում աշխատում է մինչև 1995 թվականը: Ուսման ծարավ վիրաբույժը, չքավարարվելով ձեռք բերած մասնագիտական գիտելիքներով, որոշում է իր գիտելիքների իմացությունը խորացնել բժշկագիտական այլ բնագավառներում, ինչի համար էլ 1995 թվականին տեղափոխվում է Երևան և աշխատանքի է նշանակվում «Էրեբունի» բժշկական կենտրոնում՝ սկզբում որպես վիրաբույժի, հետագայում՝ ավագ վիրաբույժի հաստիքով:

Ըսթացրում սովորել է Սարոն՝ սովորեցնելով նաև մատադ սերնդին: Բազմակողմանի մասնագիտության տեր վիրաբույժը 1996 թվականից առ այսօր ղեկավարում է Երևանի բժշկական համալսարանի ընդհանուր վիրաբուժության և վիրաբուժական հիվանդությունների ամբիոնը:

Կյանքում հավատարիմ մնալով Հիպոկրատի երդմանն ու իր սկզբունքներին՝ Սարիբեկը օգնել և օգնում է մարդկանց լինի օտար, թե բարեկամ: Նա առանձնահատուկ հոգատարությամբ է վերաբերվում «Էրեբունի» բժշկական կենտրոն այցելող ցանկացած խանդոցու: Վերջիններս վերոհիշյալ հիվանդանոց են այցելում, քանի որ այնտեղ աշխատում է մեր բժիշկ Սարոն: Սարիբեկը ընտանիքի լավ հայր է և ամուսին: Ունի երկու երեխա: Որդին՝ Ռաֆֆին, ուկե մեդալով ավարտել է Քանաքեռում տեղակայված Շուսաստանի Դաշնության զինված ուժերին կից գործող դպրոցը: Այժմ սովորում է Սոսկվայի Սեշենովի անվան բժշկական ակադեմիայի 4-րդ կորսում, ուսման գերազանցիկ է: Դուստրը՝ Սյուզանը, գերազանց առաջադիմությամբ սովորում է այն դպրոցում, որտեղ սովորել է իր եղբայրը: Տասնմեկերորդ դասարանցի է, ուսման գերազանցիկ: Կինը՝ Ծովինարը, դասախոսում է Երևանի Սլավոնական համալսարանում:

Այսպիսին է մեր հոդ ու ջրից սերված, իր գործով հասարակությանը անշահախնդիր և անձնուրաց նվիրված, շատերի համար կուռք դարձած Սարոն:

Ռուբեն Ալազարյան

ՈՉ ՈՔ ԶԻ ՄՈՌԱՑԵԼ, ՈՉԻՆՉ ԶԻ ՄՈՌԱՑՎԵԼ

ՍԱՀԱՐՅԱՆ ՎԱՐԴԳԵՍ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆԻ

Ծնվել է 1919 թվականին, Հարություն և Շուշանիկ Սահարյանների գերդաստանում: Գրաճանաչ է դարձել հայրենի գյուղում, երկու տարի հաճախել է տեղի տերտերի կողմից կազմակերպված մասնավոր դասընթացին, որը գործել է ոչ թե եկեղեցուն կից դպրանոցում, այլ՝ ունեոր խանդոցիների հարմարավետ գոմ-օդաներում կամ էլ սենյակներում: 1928 թվականին ուսումը շարունակել է գյուղի նորաբաց յոթնամյա դրաբոցում, որն ավարտել է 1935 թվականին:

Տասնվեցամյա Վարդգեսը իրենց ընտանիքի կարիքները հոգալու նպատակով հոր՝ Հարությունի հետ մեկնել է Արևմտյան Վրաստան արտագնա աշխատանքի: Նրանց աշխատանքային հանգրվանն է հանդիսացել Սուխումի քաղաքը, իր հարակից ավաններով ու գյուղերով հանդերձ: 1941 թվականի հունիսին սկսված Հայրենական Մեծ պատերազմը ստիպել է երիտասարդ խանդոցուն իր ծնողի հետ մրասին վերադառնալ հայրենի գյուղ և հաջորդ օրն իսկ կամավոր ներկայացել է շրջանային զինկումբսարիատ, դիմելով զինկումբն, խնդրել է, որ իրեն անհապաղ վերցնեն հաշվառման «Ուզում եմ մեկնել գործող բանակ» կարճ ու լակոնիկ զինվորական կեցվածքով դիմել է զինկումբն: Որը և բախտորոշ է դառնում Վարդգես Սահարյանի համար: Զինկումբսարը ուշադիր լսում է երիտասարդ խանդոցուն, մի պահ վարանում, ապա ինչ որ տեղեկանք լրացնելով տալիս է նրան ասելով՝ «կտանես զորամաս» և նշում, թե ուր պիտի տանի գրությունը, «կհանձնես զրատենյակում գտնվող որևէ մի սպայի նրանք կզբաղվեն թեզնով»: Վարդգեսը գրությունը ձեռքին հասնում է զորամաս, մտնում պարեկային ծառայության զրատենյակ և հանձնում զինկումբի կողմից ուղարկված գրությունը առաջին պատահած սպային: Այդ սպան Սորոզովս էր, որը հետագայում պիտի դառնար Վարդգեսի ընկերն ու

խորհրդատուն, իսկ զինվորական երդման արարողությունից հետո ընկերությունը պիտի վերաձեր սրտակից եղբայրության: Շարքային Սահարյանն ու կապիտան Մորոզովը ոչ միայն սրտակից եղբայրներ էին դարձել, այլև ուշիմ աշակերտ ու վարպետ էին: Մորոզովի օգնությամբ, հոգատար վերաբերմունքի շնորհիվ Վարդգեսը սովորում է կապավորի, թնդանոթային հրաձիգի և այլ զինվորական մասնագիտություններ, մի խոսքով դառնում է կադրային զինվորական: 1941 թվականի սեպտեմբերին այն զորամասը որտեղ ծառայում էր Վարդգես Սահարյանը Ուկրաինական երկրորդ քանակի թիվ 47 մարտական դիվիզիայի թիվ 559 հրաձգային գնդի կազմում մասնակցել է Պոլտավայի ճակատամարտին: Այնուհետև 1942 թվականի մայիսի վերջը մասնակցել է նույն տարածաշրջանի համար մղվող պաշտպանական մարտերին, Խարկովի համար մղվող ճակատամարտում Վարդգեսնց գունդը ընկնում է շրջափակման մեջ: Գնդի հրամանատարությունը որոշում է կազմակերպված նահանջել, որը, ցավոք, մատնվում է անհաջողության, միայն 11 զինվորի է հաջողվում իրենց սպայի զիսավորությամբ դուրս գալ շրջափակումից, շատերը զոհվում են այրունահեղ մարտերում, ոմանք էլ գերեվարվում են գերմանացիների կողմից: Իսկ այն 11 զինվորներն ու սպան, որոնց թվում էր Վարդգեսը, Տագանորդ քաղաքի շրջակայրում մի կերպ ձեղբեկով թշնամու խիստ շղթան միանում են նահանջող խորհրդային զորքերին, որտեղից էլ սկսում է նրանց ողիսականը նահանջող զորքերի հատուկ քննչական հանձնաժողովը, որը կազմված էր երեք հոգուց: Նրանց նկատմամբ հարուցվում է մեղադրական գործ, որպես դասալիքի, բայց ապացույցների անբավարար լինելու պատճառով, այն ձգձգվում է և միայն նահանջող զորքերի զիսավոր հրամանատարի միջամտությամբ գործը կարճվում է: Ավելին, այն երեք ռազմադաշտային դատախազության աշխատակիցներին էլ ազատելով զբաղեցրած պաշտոններից 11 հոգու հետ միասին ուղարկում են Կոնտոմիրյան քանակի դիրքերում կովելու: 1942 թվականի կեսերից մինչև 1943 թվականի հունվար ամիսը, Կոնտոմիրյան քանակի կազմում մասնակցել է Ուկրաինայի համար մղվող ինքնապաշտպանական մարտերին, իսկ 1943 թվականի փետրվարից նույն քանակի կազմում մասնակցել է Ստալինգրադի ազատագրման համար մղվող կատաղի մարտերին:

Այսուհետև շարքային Սահարյանը իր մարտական բնկերների հետ ծառայությունը շարունակելով վերը նշված գորամասում մասնակցել է մի շաբթ բնակավայրերի համար մղված ազատագրական մարտերին, հասել է մինչև լեհական Կրակովո քաղաք: 1945 թվականի մարտի 27-ին Կոնտոմիրյան բանակի դիվիզիաներից մեկը տեղափոխվում է հեռավոր արևելք և դիրքավորվում խորհրդապոնական սահմանագծում, Վլադիվոստոկ քաղաքի հարեվանությամբ: Այդ դիվիզիայի գնդերից մեկում էր նա 943 գումարտակը, որտեղ ծառայում էր 26 ամյա խանդոցին: Հայրենական Մեծ պատերազմում ցուցաբերած խիզախության և հերոսության համար Վարդգեսը պարզեատրվել է «Կարմիր աստղի», «Հայրենական Մեծ պատերազմի երկրորդ աստիճանի» շքանշաններով և մի շաբթ այլ մեդալներով և գովասանագրերով:

Զորացրվելուց հետո Վարդգեսը աշխատել է հայրենի գյուղի կոլտնտեսությունում: 1951-52 թվականներին սովորել է Ախալցխայի շրջանի Վալե քաղաքի արհեստագործական ուսումնարանում, ստացել է հյուսնի մասնագիտություն: Վերադառնալով զյուղ՝ աշխատել է իր մասնագիտությամբ: 1959 թվականի վերջին, առաջիններից մեկն էր, որ իր ձեռքն է վերցրել օտարության ճամփաները տեղերողի ցուպը, և թափառել Ռուսաստանի անծայրածիր տափատաններով: Երկար տեղերելուց հետո, բնավորվել է Կրասնոդարի երկրամասի Անապա քաղաքում, որտեղ երկու տարի աշխատել է իր մասնագիտությամբ, այնուհետև մասնակցել է շինարարական աշխատանքներին:

Այսօր 96-ամյա խանդոցի Վարդգես Սահարյանը վայելում է իմաստացած ծերությունն ու հարզվածությունը իր չորս երեխաների, տասնվեց թոռների և ինը ծոռների հետ: Վարդգեսը արժանացել է Անապայի հայ համայնքի հարգանքին, այստեղ բնակվող շավախցիների համար նա բարի խորհրդատու է ու սիրված պատ:

Նյութը գրի է առել Ռաֆիկ Մկրտիչի Սահարյանը
Ք. Անապա-Արմավիր
15.08.2012-2014թթ.

ՀԱՅՈԲՅԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՍԱԿԻ

Խանդոյի մանկավարժական մտքի նըշանավոր անհատներից մեկը մաթեմատիկայի հայտնի ուսուցիչ Կարապետ Հակոբյանն էր, ով իր ստեղծագործ աշխատանքով բազում սերունդներ է կրթել ու դաստիարակել իր ուրույն մանկավարժական մոտեցմամբ:

Կարապետ Միսակի Հակոբյանը ծնվել է 1919 թվականին, աշխատավոր զյուղացու ընտանիքում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է տեղի ոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցում, ապա ուսումը շարունակել է Ախալքալաքի մանկավարժական ուսումսարանում և այն ավարտել է գերազանց գնահատականներով:

1937 թվականին, ուսումսարանն ավարտելուց հետո, մաթեմատիկա է դասավանդել նախ Բավրայի, ապա Խանդոյի ոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցներում:

1941 թվականի մայիսին Կարապետը զորակոչվել է կարմիր բանակ և պատերազմի առաջին օրվանից մինչև նրա հաղթական ավարտը ակտիվորեն մասնակցել է մարտական գործողություններին:

Կարապետ Հակոբյանն առանձնապես ակտիվ մասնակցություն է ունեցել Լենինգրադի, մերձբալթյան հանրապետությունների, և Քյոնիսբերգի ազատազրմանը: Դրանից հետո Կարապետը մասնակցել է Վանտունյան բանակի դեմ մղվող մարտական գործողություններին և փառով ավարտել է իր մարտական ուղին:

Կարապետ Հակոբյանը զորացրվել է 1945 թվականի նոյեմբերին: Պատերազմի հաղթական ավարտից հետո հայրենի գյուղում շարունակել է մատադ սերնդի դաստիարակության կիսատ թողած գործը, որին անժնացորդ նվիրվել է մինչև իր կյանքի վերջը:

Աշխատանքի հետ համատեղ նա ավարտել է Երևանի մանկավարժական ինստիտուտի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետի հեռակա բաժինը:

Կարապետ Հակոբյանը պարգևատրվել է «Կարմիր աստղի», «Հայրենական Մեծ պատերազմի երկրորդ աստիճանի» շքանշաններով

և բազմաթիվ մարտական ու աշխատանքային այլ մեղալներով ու պատվոգրերով: 1973 թվականին Վրացական ԽՍՀ գերազույն խորհուրդը Հակոբյանին շնորհել է Հանրապետության վաստակավոր ուսուցիչ կոչում: Կարապետ Հակոբյանը ամուսնացել է 1938 թվականին Մերգելի և Արուսյակի դուստր Իզիթիսանյան Շուշանիկի հետ: Նրանք ունեցել են չորս երեխա՝ Լիլան, Անժիկը, Ռաֆիկը և Սարգիսը:

Դատերազմի և աշխատանքի վետերան, Վրացական ԽՍՀ վաստակավոր ուսուցիչ, հանրապետական կարգի անհատական կենսաթոշակառու, զյուղի հասարակության կողմից հարգված և սիրված ուսուցիչ Կարապետ Հակոբյանը կյանքից հեռացավ 1989 թվականին:

Ալբերտ Մելիքյան

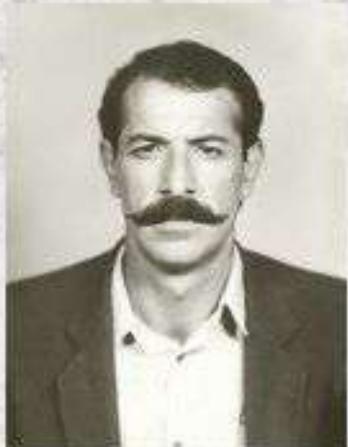
Խոտոտել է ջրին ճամփան...

ԽԱՆԴՈՆ ԱՐՅԱԽԵՍՈՆ ՀԵՐՊՈՍԱՄԱՐՏՈՒՄ

«ՌՈՉԱԶ ՍԱՐԻ ԱՐԾԻՎԸ»

ԱՇՈՏ ՀՈՒԽԱՆԻ ԹՈՒՄԱՍՅԱՆ

1956-2008

Ճիշտն ասած նպատակ չունեի այս ակնարկ - հերոսապատումը ներկայացնել ծավալուն տեսքով, չառանձնացնելով նրան մեր մյուս նահատակված ազատամարտիկ ներից, որոնք իրենց կյանքի գնով կերտեցին Ղարաբաղի անկախությունը։ Բայց երբեմս, ոչ թե ստիպված, այլ պարտավորված էս զգում ներակայացնելու իրականությունը, սերը հայրենիքի, ազգի, ծննդավայրի հանդեպ, որի գնահատականը համամարդկային է, ինչից անմասն չէր նաև «Ղոչազ Աշոտը»։ Նրա անցած մարտական ուղին, գործած սխրանքները մտապահվում են նրա ֆիլային ընկերների հուշերում՝ ջավախքի Կիսիկ Ալվերցյանը, կիրովաբանիցի Յուրա Դալաբյանը, Գավառից Աշոտ Հովհաննիսյանը (Թափան) և «ծուռ-վիզ» Կարենը Նորքից, որոնք ժամանակին կողք-կողքի կովել են «Ղոչազի» հետ միասին նենգու դաժան վարձու խլամիստների և թափրփուկ ազերների դեմ։ Իրենց հուշերը վերապատմելով՝ ահա թե ինչպես բնութագրեցին մեր համազյուղացուն։

-Անվախ էր ու քաջ, խղճի հիվանդ էր, բացի իրենից, բոլորի մասին մտածում, օգնում ծանոթ-անծանոթին, սկզբունքային էր, միայնակ հարյուրի դեմ դուրս կգար... և պատմեցին Ղոչազ սարի գրավման պատմությունը։

-Լաշինից հարավ, մոտավորապես 20-25կմ հեռավորության վրա, է գտնվում Ղոչազ սարը, իր սարավանդներով ու խորխորատ կիրճերով շրջապատված։ Հրամայական պահանջ էր սարը գրավել սեղմ ժամկետում, որից հետո, ինչպես նշվում էր այն ժամանակ, ճանապարհը բաց էր դեպի Կասպից ծով։

Ըսդունված կարգի համաձայն, նախքան մարտական գործողութ-

յուն սկսելը՝ կատարվում է հետախուզում: Աշոտին, որը ՀՀՇ-ի հատուկ գնդից էր, հանձնարարվեց կատարել վերը նշված առաջադրանքը: Այն բարդ ու դժվարին հանձնարարություն էր, ինչը մեր տղաները Աշոտի գլխավորությամբ կատարեցին պատվի մեծ զգացումով: Ճշտվել էր ոչ միայն հակառակորդի դիրքերի դասավորվածությունը, այլև հայտնաբերել էին հակառակորդի թաքստոցները, նրա գինամբերքով պահեստավորված քարայրները: Ժամանակ չկորցնելով այդ մասին տեղյակ է պահվում մեր հրամանատարությանը և առաջարկվում է այն երթուղով, որով անցել էին իրենք թշնամու թիկունք, նույն ուղիով լրացուցիչ ուժեր տեղափոխել իրենց մոտ, որը հնարավորություն կտար, ոչ միայն առգրավել հակառակորդի գինապահեստները, այլև առանց մարդկային կորուստների գրավել սարը: Գնդի հրամանատարությունը ուսումնասիրելով հետախույզների կողմից ուղարկված քարտեզ-սղագրությունն ու նրանց առաջարկությունը, մանրազննին վերլուծելով թեր ու դեմ կողմերը, որոշում են գնալ վճռորոշ քայլի: Գալով ընդհանուր հայտարարի, կապի միջոցով հրահանգավորվում է խմբին աննկատ դիրքավորվել և սպասել հրամանի: Այն ուժերը, որոնց սպասում էին մեր տղաները, չեն ուշանում, բարեհաջող հասնելով նախանշված վայրը, դիրքավորվում և սպասում են կենտրոնի հրահանգին, այն չի ուշանում:

Թշնամին անտեղյակ ստեղծված իրավիճակից նախապատրաստվում է անցնել հարձակման, բայց կատարվում է աներևակայելին, նրանց թիկունքը անցած մեր հետախուզական խումբը Աշոտի գլխավորությամբ և հնարամտությամբ գերազանցում են իրենք իրենց. նախ անաղմուկ կարողանում են հսկողության տակ վերցնել ուզմամբերքով պահեստավորված քարայրները և այնտեղից հրե կրակ թափել հակառակորդի ետնապահ դիրքերի վրա, որը և նպաստել է փախուստի մատնել առաջապահ դիրքերում կռվող թուրք-ազերի խաժամուժին ու խլամ վարձկաններին: Ղոշագ սարը գրաված էր, առաջադրանքը կատարված, այս մարտական գործողության ժամանակ մեր կողմից էլ եղան գոհեր ու վիրավորներ: Իսկ հակառակորդի դիրքերում, որտեղ գործել էր մեր հետախուզական խումբը ամեն ինչ կատարվել էր հավոր պատշաճի, «ակն ընդ ական» այս էր հանդիսացել Աշոտի և նրա ընկերների ուղենիշն ու

գործելակերպը: Աշոտը անինա էր թշնամու նկատմամբ, ինչի համար էլ նա հարզված ու սիրված էր թե հրամանատարության և թե իր ազատամարտիկ ընկերների կողմից: Եվ ի հիշատակ վերջին մարտական գործողությունների, նրա կողմից կատարված սխրանքների, Աշոտի ընկերները նրան անվանակոչեցին «Ղոշագ» այն սարի անունով, որի ազատազրման համար իր ծանրակշիռ ավանդն էր ներդրել իրենց հրամանատարը:

Գնահատվել են պապ ու թոռ, առաջինը Անդրանիկ փաշայի, երկրորդը իր ազատամարտիկ ընկերների կողմից: «Խելատ»-ն ու «Ղոշագ» անվանումներն ավելի պատվաբեր են քան բազում մեղալներն ու գովասանագրերը, սա իրողություն է, որ պիտի դառնա մասնիկը գյուղիս պատմության:

Աշոտ Հունանի Թումասյանը ծնվել է 1956 թվականի հունիսի 22-ին Ախալքալաքի շրջանի Խանդր գյուղում: 1964-65 թվականներին ընտանիքով տեղափոխվել են մայր Հայրենիք, բնակություն հաստատել Աշտարակ քաղաքում: Դպրոցն ավարտելուց հետո ծառայել է Խորհրդային բանակում, 1988 թվականից մասնակցել է Ղարաբաղի անկախության համար կազմակերպված հանրահավաքներին: 1989 թվականից անդամագրվել է ՀՀ կուսակցությանը: 1990 թվականի սեպտեմբերից ծառայության է անցել Աշտարակի ՀՀ-ի հատուկ գնդում և մեկնել Ղարաբաղ, մասնակցել է մի շարք բնակավայրերի ինքնապաշտպանական մարտերին: 1991 թվականի ձմեռվանից մինչև մայիս մասնակցել է Մեղրիի և Սիսիանի պաշտպանական մարտերին: 1991 թվականի հունիսին նա իր նորաստեղծ վաշտի հետ մեկնում է Շահումյանի շրջան և մասնակցում շրջանի պաշտպանական մարտերին: 1999 թվականի հունիսից իր մարտական ընկերների հետ միասին մասնակցում է Կարաչինարի, Վերինշենի և մյուս գյուղերի ինքնապաշտպանական մարտերին: 1992 թականի հունիս-հուլիս ամիսներին նա իր ազատամարտիկ ընկերների հետ միասին մասնակցել է Կիշանի և Սրբավենդ գյուղերի ազատազրման համար մղված մարտերին: Այնուհետև իր վաշտով մասնակցել է Մարտակերտի շրջանի, Մատաղիս-Կարմիր ավանի պաշտպանական մարտերին:

1992 թվականի հունիս-դեկտեմբեր ամիսներին մասնակցել է Լաշինի միջանցքի, 1993 թվականի գարնանը Կուբարլուի, Զեբրայելիի

ազատազրման մարտերին, հետագայում իր վաշտով հատուկ գնդի կազմում մասնակցել է Օմարի լեռնանցքի գրավմանը: 1993 թվականին տեղափոխվելով Արթիկի երկրապահ կամավորականների ջոկատ, մասնակցել է Կրասնոսելսկի ինքնապաշտպանական մարտերին, Կուբարլուի, Աղդամի ազատազրման և Կապանի ինքնապաշտպանական մարտերին:

1994 թվականի զինադադարից հետո Աշոտը ծառայության է անցել նորաստեղծ Հայոց բանակում, ծառայել է N զորամասում, որպես վաշտի հրամանատարի տեղակալ, որոշ ժամանակ անց նա արդեն գումարտակի հրամանատարի տեղակալն էր սպառագինության գծով, ուր աշխատել է մինչև 2006 թվականը: Արդեն կադրային զինվորականը 50 տարեկանում անցնում է թռչակի, սակայն ապրելու վայելել խաղաղ կյանքը նրան չհաջողվեց: 2008 թվականի դեկտեմբերի 27-ին դադարեց բարախել 52 ամյա «Ղոչազ» Սարի արծվի սիրտը: Հարգելով Աշոտ Հունանի Թումասյանի հիշատակը՝ պիտ ասենք, որ նրա նմանները կան ու կմասն մարտական ընկերների, հարազատների նրան ճանաչողների հուշերում:

Աշոտ Թումասյանը արժանացել է կառավարական մի շարք պարզեների և գովասանազրերի, այդ թվում, պարզեատրվել է 1992-94թթ. «Մարտական գործողությունների մասնակից» կրծքանշանով: 2005 թվականին Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի նախարարի հրամանով պարզեատրվել է «Անդրանիկ Օզանյան» մեդալով: 2006 թվականին արժանացել է «Հայաստանի երկրապահ» հուշամեդալին և «Մայրական Երախտագիտություն» մեդալին:

Մեզ մասս է հիշել նրանց անուն առ անուն, քանզի նրանք նահատակվել են հանուն Հայրենիքի:

Անդրակ Խաչատրյան

ՊԱՏՈՒՄՆԵՐ ԽԱՆԴՈՑԻՆԵՐԻ ԿՅԱՆՔԻՑ

60-ական թափականներին հեռուստացույցը նոր էր մուտք գործել զուտ: Այն ժամանակ Հայաստանի հեռուստաալիք չկար: Շատերը ստիպված Վրաստանի և Մոսկվայի ալիքներն էին նայում: Մի անգամ, երբ հեռուստացույցով սիմֆոնիկ երաժշտություն էր գնում և մենք էլ ընտանիքով հավաքվել էինք երեկոյան սեղանի շուրջ. ոչ ոք ուշադրություն չէր դարձելում հեռուստացույցին: Հանկարծ, տասն դարձավ դեպի ինձ և հարցրեց. «Ես որ փառոք քափ կուտա ինչ գործի ե՞»: Պատասխանեցի՝ երաժիշտների դեկավարն է: Ե՝ -քաղեմ երման դեկավարին, երբ իրեն ինչ հաշվի չեն առնե. ինքը փառոք քափ կուտա, կատ սո՞ւ, սո՞ւ իրենք ավելի կոժեղացնեն շալելը: Հաշվի չեն առնե, իրեն շան տեղ չեն դնե: Խեղճ տասն որտեղից իմանար, որ դիրիժորի աշխատանքը այդպիսին է:

.....

Մի անգամ էլ մի հետաքրքիր կիսոն էին ցուցադրում: Բոլորս լարված նայում էինք: Տասն էլ երկար ժամանակ նայելուց հետո հանկարծ հարցրեց.

- Իդի կիսոն ինչերե՞ն է:
- Ռուսերեն, -պատասխանեցի ես.
- Ճըրը զիտես քը հայերեն կուլային, -քքի տակ հանգիստ ինքն իրեն խոսեց տառու:

.....

Ուսանող ժամանակ մի լավ ընկերոջ հետ նկարվել էինք: Շատ սիրուն նկար էր ատացվել՝ ընկերս մորուքով, իսկ ես մի քիչ երկար մազերով երիտասարդ: Տասն երկար նայեց նկարին և ասաց.

- Ես փոշոտը վեկ է.
- Ընկերս է, -պատասխանեցի ես...
- Իսկ իսիկա ենոր կնիկն է, - մատը իմ նկարին դնելով՝ ասաց տատիկս...

.....

Տատը բռների հետ ընտանեական ալբոն է նայում... Մեկ-մեկ հարցնում է, թե սա ո՞վ է, մյուսն ո՞վ է: Երեխաները սիրով պատասխանում են: Երեխաներից մեկի տեսնքը Երվանդ է, և երեխները նրան Էրիկ են անվանում:

Տատը հարցնում է, թե այս սիրով տղան ո՞ւմ տղան է.

-Երիկն է, -պատասխանում են բռները.

-Ո՞ւմ Էրիկն է, -զարմանում է տատիկը.

(Երիկ մեր բարձրառվ՝ ամուսին)

Թռոնիկները ուրախ քրքրում են...

Իրական հումոր

Տատը բռների հետ գրոցելիս նախառում է, որ հիմա խելքները տվել են համակարգչին և գիրքը կարգավոր մասացել են:

-Ես համոզված եմ, որ դուք հայ գրողներին չեք էլ ճանաչում:

-Հայ լինելով ոնց կարելի է չիմանալ մեր Թումանյանին, Բասիակյանին, Չարենցին և մեր այլ գրողներին:

Թռոներից փոքրիկ Աշոտը լսում է և անմիջապես պատասխանում:

-Ես գիտեմ Թումանյանին:

Տատիկը շատ է որախանում և հարցնում Աշոտիկին, թե ինչ գիտի Թումանյանից:

-Թումանյանի «շատրման» - հետևում է Աշոտի հստակ պատասխանը:

Գրի առավ՝ Գառ Մանասյանը

ԿԵՍ ԼՈՒՐՉ , ԿԵՍ ԿԱՏԱԿ

Այս խորագրի տակ տպագրելու ենք մեր համազյուղացիների հորինած բանաստեղծությունները, որոնք ստեղծվել են առօրյա կյանքում՝ պահի ազդեցության տակ: Դրանք խանդոցիների մասին են, որոնք լինելով կատակ բանաստեղծություններ, իրենց մեջ արտացոլում են նաև իրական կյանքը՝ իր պարզ ու շիտակ կողմերով: Հետաքրքրիք այն է, որ այդ բանաստեղծությունների մեծ մասը երբիցեւ գրի չեն առնվել: Դրանք մեզ են հասել մեր համազյուղացիներ շուրջերով: Կարծում ենք, որ ճիշտ ժամանակն է անդառնալի կորսություն փրկել ու զալիք սերուղիներին փոխանցել մեր զյուղի կողքինը ներկայացնող այդ ստեղծագործությունները:

Միրելի խանդոցիներ, հույսով ենք, որ կօգներ մեզ և միասին կիրականացնենք այդ ամենը: Իր հորինած նմանատիպ ստեղծագործությունն մեծ սիրով մեզ տրամադրեց Հակոբ Շիրինյանը, որն էլ ստորև տպագրում ենք.

Խանդոցիները ավտորուախն սպասելիս

Զննան մի ցուրտ առավուն
Օնոն եկավ Թաքոյի մոտ,
-Թաքոն անուշ, զիտէ ու որ
Քաղաք զնալ է հարկավոր:
Ճուրտ ձմեռ էր՝ բուր-բորան,
Մարդիկ կանգնած ցուրտ պատի տակ,
Առած սետիս ու սումկան
Սպասում էին, սպասում,
Ավտորուսի զալն էին երազում:
Թաքոն տասավ. «ընկերներ,
Իմ սիրելի բարեկաններ,
Մեզանից մեկը քող զնա,
Ավտորուսի զալն իմանա:
Ով կարող է քող նա զնա:
Գնա, Օնոն անուշ զան»:

-Տեսք՝ դարձել եմ բաղրիջան:
 -Արսեն աղա, երկար թեղ...
 -Ես չեմ գնա ոչ մի տեղ:
 -Բարյաս տացու, դու գնա:
 -Ազնիվս ինձի քույլ չի տա...
 -Գիրքոր անուշ, դու գնա,
 Զոր տուր խելքիդ անխնա:
 -Խոսք մերժել չեմ ոգում.
 Բայց այնպես եմ ես մրսում...
 Ահա եկավ մի աշքանի մեծը, զյուղի
 Բացեց փակած շորն իր աշքերի:
 Բարի լոյսով դիմեց խմբին.
 -Գալդ բարի, -խմբով ասին,
 Ցուրտ պատի տակ տեղ տվեցին,
 Սըրքն ի վեր աշք պահեցին:
 Երևի թէ շճանաշեց ծեր Եղիշին,
 Քեֆք տեսկող Օնոն խմած դիմեց մեծին.
 -Ասա ո՞վ ես սիրուն:
 -Պզին Եղիշ է անուն:
 Խմած խոսքից նեղացած՝
 Պզին Եղիշը մոտեցավ,
 Համբոյք տվեց, հեռացավ...
 Ախտու, Եղիշ, ախտու և խեղճ,
 Կմոլորվես ձրտնի մեջ...

Որպեսզի ավելի պարզ լինի, թէ խոսքն ում մասին է՝
 կփորձենք բացել փակագծերը.

Օն անուշ-Աշագունեց Օնոն է
 Թարթ անուշ-Պապոյենց Թաթոն է
 Արսեն աղա-Պիլալենց Արսենն է
 Բարյաս տացու-Բաղդասար Սահարյանն է
 Ազնիվ-Բաղդասար տացուի աղջիկն է
 Գիրքոր անուշ-Զլավենց Գրիգորն է
 Պզին Եղիշ-Մարոյան Եղիշն է

Ծառ տարիներ առաջ մեր համազյուղացի երջանկահիշատակ Արշակ Իգիրխանյանը աշխատելով տրակտորիստ՝ կատակ բանաստեղծություն է հորինել իր գործընկերներ Գևորգ (Գըծը) Հակոբյանի (ում Նազը է անվանել) և Գրիգոր (Գիրքը) Իգիրխանյանի (ում Լընգը է անվանել) մասին: Բանաստեղծության մեջ հիշատակվող Ալոշը, Եփրեմը և Գոտեն հարեան վրացական թոկ գյուղից են:

Թոկի դաշտում մենք վար անենք,
Աշնանը դոլիսրորի ցորեն ցանենք,
Էս մեր տղերքը իրար անցան,
Վարդիսայում հավաքվեցան,
-Ինչ ես կանգնել շշմած նայում,
Ամրող օրն ենք եսուղ բանում,-
Ասակ Նազըն, ձայնը գցեց,
Դեպի Թոկի ճամփոն բռնեց,
-Դե շուտ արեք, վելոր տոեք,
Գնանը յուղ ու պանիր բերենք,
Հետներդ էլ որիշ աման տոեք
Ֆիշն բաղից բաղենք, բերենք:
Արագ-արագ Թոկ զեացին,
Ճամփին Ալոշին հանդիպեցին:
Նազըն կանգնեց նրա դիմաց
Առաջարկեց այսպիսի պայման.
-Դու մեզ հետ ես եիմա զալու:
Յուղ ու պանիր ստանալու:
Լընգըն էլ Նազդոյի հետ
Կողքին կանգնած էր ոնց որ մի փետ,
Ալոշը բաներ է խոտոնանում,
Վրացերեն չեն հասկանում:
Ալոշն ասաց. «Մենք ինչ անենք,
Պահեստը դատարկ է ոչինչ չտնենք:
Թե ոգում եք իշեք ձորը
Ֆիշնով լցրեք ձեր փորը»:

Ասաց Ալոշը, ձին մտրակեց,
Նազդոն վիզը ծուց-կանգնեց:
Էս մեր տղերքը ուռոր-մոլոր,
Ճամփա ընկավ դեպի Մեծ ձոր,
Շուտով եկան բաղը հասան.
Գոտեին ու Եփրեմին այնուեղ տեսան:
-Ինչ կա Գոտեն դիմոց նրանց:
Նազդոն կամաց առաջ եկավ.
-Ալոշը մեզ ձեզ մոտ է դրեւ,
Ֆիշնը ենք ուզում բաղել-տանել:
-Են ո վ եղավ Ալոշն հիմա.
Թող իր տեղում հանգիստ ճառ,
Եփրեմը կանգնած էր Նազդոյի դիմաց,
Բաղից դուրս կորեք կամաց-կամաց,
Եկել եք էստեղ ֆիշնը տանեք.
Որ Թոկի դաշտը վարեք,
Էղ ես եմ քոզցի Գոտեն,
Համբը չի անցել իմ մոտեն:
Խեղճ Նազդոյի լեղին ձարեց,
Վախը ֆիշնին տեղը լցրեց,
Ու մեր գեղի Ճամփան բռնեց...

Միքելի խանդրցիներ,եթե այս կատակ բանաստեղծությունները
կարդալով վերհիշեցիք նմանատիպ ստեղծագործություններ՝ զրի
առերև ուղարկեք մեզ:

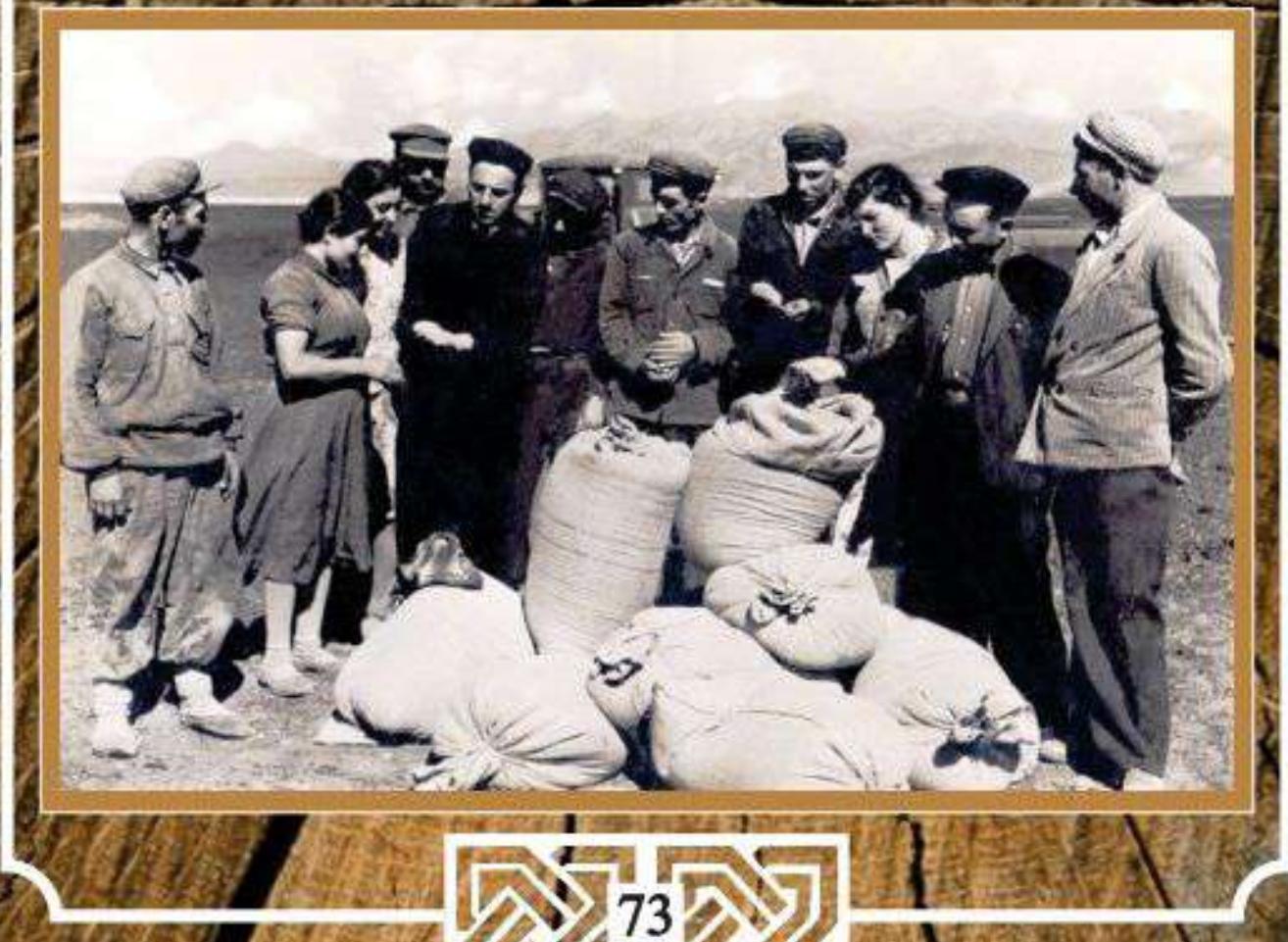
ԽԱՆԴՈՅԻ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

Շնորհակալություն բարերարության համար

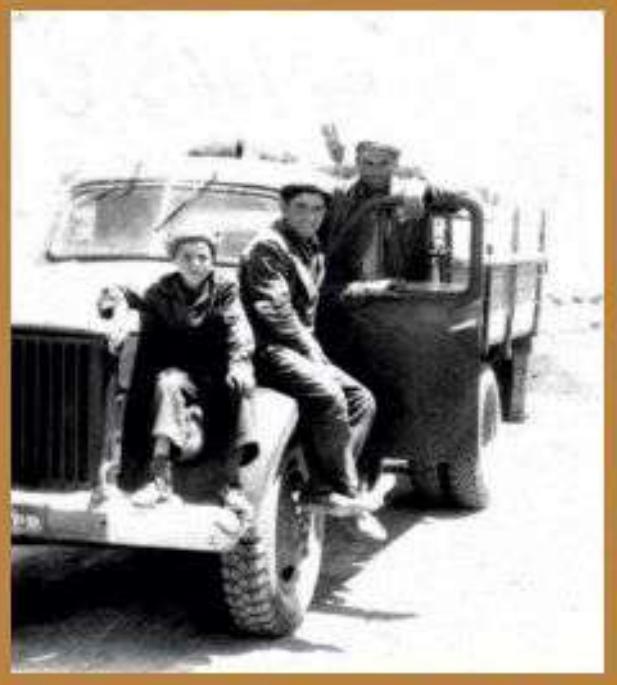
Բարեգործությունը, կարծես թե, մտել է խանդոցիների առօրյայի մեջ, որը աստվածահաճո գործ է, այն արմատավորվելով մարդկային կենսակերպի մեջ՝ դարձել է ապրելակերպ։ Ամեն ոք չէ, որ ցանկանում է իր ունեցածից բաժին հանել հաշմանդամներին, անապահով ընտանիքներին և բարի գործ կատարել հասարակության համար։ Սակայն կան մարդիկ, որոնց համար բարեգործությունը հոգու պարտը է դարձել։ Դրանցից է արմատներով խանդոցի, մոսկվարնակ Համբարձում Ռաֆիկի (Սեթիկի) Մելիքյանը։ 2014թ. 2 անգամ 300-ական ամերիկյան դոլար է հատկացրել 33 կարիքավոր ընտանիքների, ինչպես նաև 4 հաշմանդամների՝ նրանց տրամադրելով 1000-ական ամերիկյան դոլար։ Համբարձումը այսքանով չի սահմանափակվել. նրա հովանավորությամբ զյուղի միջնակարգ դպրոցում կահավորվել է հայոց լեզվի և գրականության դասանույակ, միաժամանակ նրա գործուն միջամտությամբ ու հովանավորությամբ շրջանում առաջիններից մեկն էր, որ զյուղի դպրոցում բացվել է Հայ Առաքելական եկեղեցու կրոնի պատմության դասարան։ Դպրոցի համար ձեռք է բերել անհրաժեշտ տեխնիկական միջոցներ՝ ի նպաստ մատադ սերնդի դաստիարակության համար։

Եկեք շնորհակալ լինենք երիտասարդին և ցանկանանք, որ նրա օրինակին հետեւն մյուս խանդոցիները, հատկապես՝ դպրոցին օժանդակելու առումով։

«Խաչկավանք-Խանող»
հանդեսի հիմնադիր և հրատարակիչ՝
հայաստանաբնակ խանողիների

«Կարոտ»
հայրենակցական միություն

Հանդեսի վրա աշխատեցին՝
Սեղակ Խաչատրյան
Գոռ Մանասյան
Միսակ Թորոսյան
Կամո Ալագովյան

Խաչկավանք-Խանող
հանդեսի չորրորդ համարի լուսընծայմանը
Ֆինանսական աջակցություն
ցուցաբերելու համար հատուկ
շնորհակալություն ենք հայտնում
Գևորգ (Յուրիկ) Վարդի Եղոյանին
Սերգո (Լորիկ) Միսակի Մելիքյանին
Արմեն Ռուբենի Մելիքյանին

Մեր հասցեն՝
ՀՀ, ք. Երևան, Դավիթաշեն,
Տ.Պետրոսյան 69/2
kajikn@gmail.com
Տպաքանակ՝ 700 օրինակ

Վաճառքի ենթակա չե

191.5 մլն

Հիւռում եմ և պահանջում

ԽԱՂԱՔԻ ԿՐԵԱԿՎԸ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴՈՒՄ